

DEMOKRACIJA

Socijalistična revija.

VSEBINA: D. Gustinčič: Vivos voco! — Maksim Gorki: Apel na kulturni svet. — Merežkovski — Anton Loboda: Ruska revolucija in Evropa. — H. Pajer: Nacijonalizacija zemlje. — Outlaw: O mezdnem vprašanju. — Abditus: O švicarski ustavi. — Boj proti prostituciji in spolnim boleznim: Dr. Mano Dereani: O vprašanju prostitucije. — Dr. Vinko Gregorič: Profilaksa spolnih bolezni. — * * * Prostitucija — socialno zlo.

II. leto.

1919.

4.-7. št.

Vse p. n. naročnike prosimo, da nam pošljejo naročnino. „Demokracija“ stane za celo leto K 20.—, za pol leta K 10.—, za četrt leta K 5.—. Naročniki, ki niso sprejeli 1.—3. številke, naj reklamirajo. Upravništvo se nahaja v Ljubljani v Mahrovi hiši, Franc Jožefa trg št. 10/I. na hodniku. Uradne ure **samo** ob četrtek od 5.—7. ure popoldne. Pridobivajte nove naročnike!

V zalogi „Slovenske socijalne matice“ so izšle naslednje publikacije :

1. Abditus: Problemi malega naroda, K 2.—.
2. Štebi Alojzija: Demokratizem in ženstvo, K —'60.
3. * * * Pogled v novi svet, K —'60.
4. Peter Bezruč: Šlezke pesmi, vezano K 7.—.
5. Zaokrožene številke „Demokracije“
 - a) Trst in Slovenci, K 2'60,
 - b) Jugoslovanska številka, K 2.—,
 - c) Cankarjeva številka, K 2.—,
 - d) Številka z Wilsonovo sliko, K 2'60.
 - e) „Naše zasedeno ozemlje“ K 2'70.

Cene se razumejo brez poštnine.

Naroča se pri „Slov. socijalna matica“, Ljubljana, poštni predal 91.

Za uredništvo je odgovorna Štebi Alojzija. — Dopise na uredništvo in upravništvo je naslavljati na Ljubljano, poštni predal 91. Lastnina in založba „Slovenske socijalne matice“ v Ljubljani, r. z. z o. z., poštni predal 91. Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Priporoča se:

Knjigoveznico in izvršitev okvirjev okroglih in voglatih.

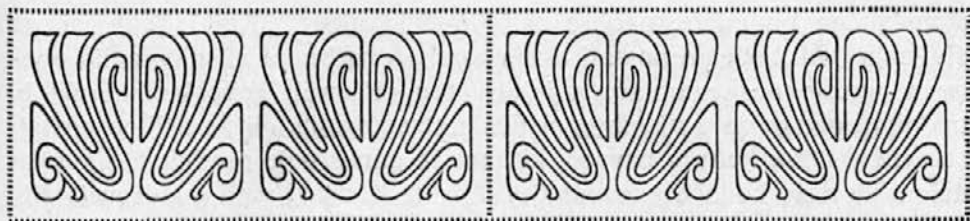
Kongresni trg št. 13.

Trgovino slik, okvirjev, razglednic i. dr.

„Special“

Dunajska cesta št. 6.

== A. Babka, Ljubljana. ==

D. GUSTINČIČ:

Vivos voco!

Darilo jugoslovanski omladini za novo leto 1918.*)

Dospeli smo torej na točko našega življenja, kjer moramo staviti naši akademični omladini prav resno in prav odkrito to-le vprašanje:

Vi, ki ste vse upanje porajajočega se naroda, kam greste? Ali imate v svojih mladih srcih še dovolj potrebne moralne sile, da se ustavite za en sam trenutek in da se vprašate: kaj delamo? Ali je naše delo vredno

*) Po polomu Srbije je živela jugoslovanska omladina v inostranstvu v prav posebnih razmerah. Srbsko dijaštvo, ki dotlej o jugoslovanstvu skoro še ničesar ni vedelo in ki je po nesreči svoje domovine prišlo v velikem številu (v Franciji je študiralo približno 600 mladih Srbov, v Angliji okolo 400 in v Švici okoli 200) na zapad in na ta način v neposredno dotiko s svojimi plemenskimi brati iz Slovenije, Hrvaške, Ogrske, Bosne in Hercegovine. Oficijelna Srbija, ki je v letih 1916 in 1917 še odkrito propagirala po svojih univerzitetnih profesorjih in raznih drugih agentih Veliko Srbijo, je zelo težko gledala to mešanje naših mladih ljudi, ker se je bala, da se navzame srbijanska omladina naprednejšega, revolucionarnega duha, ki bi starim mogočnejšem staro- in mladoradikalcev motil njihove plemenske in kapitalistične načrte. Zato je po vseh mestih, kjer so študirali mladi naši ljudje, nastavila posebne profesorje za kontrolo, ki naj bi bdela nad mladimi dušami, da ne krenejo na pota novih političnih koncepcij. Kdor ni pariral, je izgubil štipendijo in je bil brez usmiljenja na cesti. Iz curiškega akademičnega društva „Strossmayer“, ki se je najbolj zavzemalo za jugoslovanstvo in federalizem, so morali izstopiti vsi srbijanski štipendisti. Nasilstvo in korupcija oficijelne srbske politike sta postajali vedno večji, oficijelna propaganda proti Jugoslaviji je postala vedno agresivnejša, špionaža med mladimi ljudmi in demoralizacija vedno večja in to je dovedlo Gustinčiča, da je o Božiču 1917 naslovil na našo omladino brošuro pod zgornjim naslovom. V prvem delu brošure opisuje Gustinčič razmere jugoslovanske omladine pred vojno, v drugem pa jej daje nauke o patriotizmu, ljubezni do domovine, nacionalizmu, njenih dolžnosti do naroda in jo pozivlja, da preoceni vse svoje dosedanje življenje in krene na nova pota. Ta Gustinčičeva brošura je imela velik vpliv na našo omladino v inostranstvu in da bi se tudi naša omladina doma seznanila z njegovimi mislimi, prinašamo v prevodu drugi del te brošure. Brošura je bila namreč napisana v francoskem jeziku, zato da je lažje pasirala francosko in angleško cenzuro. — Uredništvo.

akademične omladine, naobraženih intelektualcev? Kaj je cilj našega življenja? Ali hočemo postati akcijonarska družba za eksploatacijo ubogega jugoslovanskega naroda in društvo mizernih policajev, ki naj bi podpirali ono prvo v njenih egoističnih stremeljenjih, ali pa želimo postati stvaritelji nove kulture naroda, ki nam že danes daje predujem s svojim delom za naše bodoče blagostanje? Mislite li, dragi moji mladi prijatelji, da ste prišli na svet za to, da ustvarjate nove vrednote, ali se rajše zadovoljujete z mizerijo morale, ki nas obdaja danes v vsej naši nacionalni atmosferi, strašna mizerija egoističnega sveta, ki se ruši?

In ako čutite v sebi še potrebne moralne sile, da zapustite zgrešeno pot, na katero so vas zapeljali vaši prekanjeni učitelji, tedaj preocenite z nami vse svoje ljubljene in zapeljive vrednote in zamenite jih za vrednote, ki so manj prijetne, manj zapeljive, ali pravične in vzvišene. Da, preoceniti moramo popolnoma vse naše moralne vrednote, zakaj brez tega ni mogoče novo, duševno življenje in brez tega ni mogoče ustvariti Jugoslavije.

Predvsem moramo očistiti svoja srca sovraštva! Vse sovraštvo, ki so nam ga vcepili v srca naši stari učitelji, in ki trga jugoslovansko življenje, moramo pretvoriti v ljubav! Sovraštvo, naj si bo proti komurkoli in proti čemurkoli. Dokler ne preženemo sovraštva iz svojih src, si ne moremo ustvariti domovine. Sovraštvo lahko ustvari veliko državo, ali nikoli domovine. Za veliko in srečno domovino je treba velike ljubavi. Samo ljubav je ustvarjajoča sila, sovraštvo pa je sila rušiteljica.

*
* * *

Nacijonalizem je socijalna ali pravzaprav biološka sila. V vsej biologiji opazamo, da se specije enakega ali pa zelo podobnega značaja družijo in organizirajo zato, da bi se lažje branile proti vnanim nevarnim vplivom ali pa zato, da bi bolje zadostile svojim vitalnim potrebam.

Nacijonalizem je moralna sila, kadar gre za tem, da združi moralne sile človeške družbe zato, da poveča harmonijo vesoljne civilizacije.

Človeška kultura je podobna vencu, ki je spleten iz del človeškega duha. Bolj ko je duševno delo različno v različnih rasah, ki imajo svoje specialne sposobnosti in bolj ko morejo razne rase svobodno razvijati svoje specifične kulture, lepše barve spletajo ta venec. V tem zmislu je nacijonalizem božanska kreacija in vsaka akcija, ki gre za tem, da zatre katerikoli narod v razvoju njegovih naravnih sposobnosti, je nemoralna absurdnost.

Nacijonalizem je torej nemoralnost, kreacija Demona, kadar gre za tem, da organizira brutalno silo, zato da vsili svojo voljo drugemu narodu in da si s tem pridobi zemlje in bogastva.

In zato je moralna naloga države, da ujedini v okvirju svojih mej ljudstva, ki žele skupno socijalno življenje in ne kakršnekoli zemlje.

Nacijonalizem, ki zahteva zemlje, je protisocijalen in zato nemoralen; naslanja se na brutalno silo in imenujemo ga imperijalizem. On vodi direktno vojno med ljudstvi.

Proti principu nacijonalizma je, ako zahtevamo Macedonijo ali Črno Goro proti volji ljudstev, ki prebivajo tamkaj. Nemoralno je, zahtevati srbsko ali hrvatsko državo, ker ni mogoče združiti samo vse Srbe in samo vse Hrvate v eno državo. Naš nacijonalizem mora biti prepojen s socijalno idejo: torej, dobiti mora drugačne vrednote, drugačno moralno koncepcijo.

*
*
*

In ljubezen do domovine?

O, dragi moji mladi prijatelji, ni zemlje pod božjim solncem, kjer bi se ljubezen do domovine tako napačno razumevala kakor pri nas. Kadar govorimo o domovini, mislimo samo na domeno dobičkanosnih špekulacij. Časih se nam zdi, da so vsi naši rojaki, učeni in nevedni, postali sami navadni tujinski trgovci. V naših družbah ne govore o drugem, kakor o fantastičnih bogastvih in ne sanjarijo o drugem, kakor o velikih kupčijah, o tujih kapitalistih, ki nam bodo prinesli bajeslovne kapitale. Najnavadnejši uradničič ne misli več „služiti“ državi, zakaj „priložnosti se bodo nudile“. Vse to ustvarja „akcijske družbe“ in vlada jim pripravlja že sedaj izjemne pravice.

Toda ljubav do domovine niso špekulacije, dragi moji mladi prijatelji. Ljubav, to je delo, to so žrtve za koga. In ljubav do domovine je delo za človeško družbo v jugoslovanskih zemljah.

Babica v romanu „Generalova hči“, slavnega ruskega pisatelja Karolenka, neprestano plete in šiva male stvarčice za uboge otroke in bedne kmete. Hči generalova, t. j. hči njenega sina, ki ne more razumeti, zakaj babica tako neutrudljivo dela za te uboge nepoznance, dobi na svoje vprašanje tak-le odgovor:

— „O, dete moje, jaz hočem ljubiti narod. Nikogar ni mogoče ljubiti, dokler nismo storili zanj kaj dobrega.“

In mi, dragi moji prijatelji, kaj smo storili mi za svoje jugoslovansko ljudstvo, da bi ga mogli ljubiti? Mi ga niti ne poznamo in se tudi ne potrudimo prav nič, da bi se poučili o njegovem življenju.

In naše ljudstvo?

O, ono dela za nas vsak dan. Ono dela za nas sedaj in bo delalo za nas po vojni. Ono nas ljubi sedaj in nas bo ljubilo pozneje. In mi uživamo že danes, vnaprej, sadove njegovega trdega bodočega dela.

Vsak večer, ko ležemo k počitku, bi morali izprašati svojo vest: „Kaj sem storil danes dobrega za svoje jugoslovansko ljudstvo?“ In vsako jutro, ko se prebudimo, bi morala biti prva naša misel: „Kako naj

uporabim ta kratek dan, da bo prinesel čim več koristi mojemu jugoslovanskoemu ljudstvu?"

Glejte, to je ljubezen do domovine! To je drugačen patriotizem!

*
*
*

Ali naša rasa ne dela rada. V splošnem ne produciramo mi niti polovico dela, ki ga izvrši navaden delavec istega poklica in v istem času v zapadni Evropi. Čas ne stane pri nas nič. Čisto naravno! Naučili so nas, da špekuliramo in politiziramo po kavarnah. Kdor hoče delati, mora biti sam, zapreti se mora v svojo delavnico. Poleg tega pa je treba tudi, da si ustanovimo društva, kjer bi našel človek moralno oporo, odpočitek in primerno zabavo.

Ničesar od vsega tega ni pri nas. Mi hočemo živeti še v čredah. Naša delavnica je kavarna. In naše delo? Neutrudljivo in prazno brbljanje. Tako delamo mi za jugoslovansko ljudstvo!

V ruski revoluciji leta 1906. je šel stari Tolstoj po moskovskih ulicah, da bi umiril mase razdraženega ljudstva. Obrnil se je do gruče mladih ljudi in jim rekel: „Bratje, po ulicah se ne dela za svoj narod. Pojdite v svoje sobe! Samo tam lahko storite kaj dobrega za svoj narod.“

Žal, ona ruska omladina ni razumela velikega proroka in danes gledamo učinek zanemarjenega dela. Pa tudi mi smo Slovani.

Preštejmo samo naša intelektualna dela v teku dveh let našega prognanstva v Evropi in primerjajmo jih z onimi drugih narodov v vojnem stanju, pa bomo spoznali svojo moralno vrednost, stopinjo in napredek naše civilizacije.

O, dragi moji mladi prijatelji, najprej moramo izpremeniti čredo v društvo in potem bomo šele evropski narod.

*
*
*

Ali mi tudi kritiziramo — po kavarnah — in kritika je zelo potrebna mlademu narodu.

Noben drug narod ne govori tako grdo o svoji zemlji, o svoji vladi in o svojih socijalnih razmerah kakor Jugoslovani — v kavarni. To je strašno! In vendar, vse je resnično, kar govorimo; tu smo iskreni, tu ne lažemo. Ali seveda, vse to samo v kavarni. Srbi iz Srbije nam tu prednjačijo. Ali predrznite se kritizirati pravično v časopisju, ali na mestu, kjer bi kritika kaj pomenila, kjer bi lahko zadela v sistem! Tedaj ste izdajnik naroda.

Nihče ni tako netoleranten proti pravični kritiki kakor Balkanec. Končno, mi bi še smeli kritizirati svoje narodne napake, ali kadar kritiziramo, tedaj moramo vedno dostaviti, da so drugi — in predvsem Bolgari — še slabši v dotični stvari.

Na koncu koncev pa ne smemo oporekati, da se tudi pri nas ne kritizira v časopisju. Minister kritizira svojega kralja, kateremu je bil odgovorni vodja; častnik-dezertler svojo dinastijo in svoje poveljništvo; uradnik-fronder svoja načelništva; partizan, ki ni uspel v svojih načrtih, ali čigar stranka ni uspela, kritizira napake protivne stranke; ti in vsa naša družba pa kritizirajo edine zločince na tem božjem svetu — Bolgare.

Ali nikoli ne kritiziramo samo svojih napak. In čemu neki: pride nemo jim samo — po Nietzscheju — najvišji zmisel in vsi se izpremenimo v angele.

O, ta kritika, to je najžalostnejša črta naše rase, zakaj nedostaje nam vseh elementov in vseh lastnosti, ki jih zahteva resna kritika.

Za resno kritiko treba predvsem, da je kritik moralna enota, da ima pošten namen in potem mora imeti tudi široko znanje o predmetu svoje kritike. Brez tega je kritika samo brezstidno blebetanje brez moralnega efekta.

Kaj bi kritika, kadar kritizira lopov lopova!

In kakšno je naše znanje o predmetih kritike? Vsaka kritika je samo novo izpričevalo naše popolne ignorance.

Da, to je najžalostnejša črta naše rase. Kratkoterminalno ne najdemo časa, da bi študirali. Potem pa, za študije je treba potrpežljivosti, miru in samote. Ali življenje v čredah izključuje vnaprej vse te predpogoje.

O, dragi moji prijatelji, mislite vedno na našo drago domovino, oropano vseh delavnih sil! Odrtgajte se od črede, zaprite se v svoje sobe, privežite se k mizi in učite se delati — zakaj treba nam delavnih moči in moralnih enot. Brez dela ni morale.

Resnično, to je najlepši način, da dokažemo svoj patriotizem in to je edina pot do srečne Jugoslavije.

— Po ulicah se ne dela za svoj narod.

*
* * *

In končno, še eno preocenko, dragi moji prijatelji!

Naši prekanjeni učitelji so nas naučili, da sovražimo sovražnike naših idej. „Pri nas smo splošno mnenje — je zapisal neki resni srbski patriot v Srbiji pred vojno — da pristaš protivne stranke ne bi smel živeti.“ Ta metoda se uporablja tudi danes proti prijateljem naših idej. O, dopuščajo celo, da umirajo mladi fantje od lakote, ker jih sumničijo, da se vdajajo našim nazorom *)

Ta doktrina je napačna.

*) Avtor aludira tu na nekega belgrajskega dijaka Boška Damijanovića, kateremu je srbska vlada odvzela štipendijo in ga vrgla v Ženevi na ulico, ker je v ženevskih listih javno zastopal ideje Gustinčičeve in Smodlakine. Damjanović je vsled težkega življenja in lakote zapadel jetiki in umrl blizu Lousanna.

Scvržniki naših idej so nam zelo potrebni. Često jim služijo bolje, kakor mi sami. Oni jih razširjajo, propagirajo in s tem, da jih obrekujejo, jih čistijo. Ako so naše ideje dobre in mi sami pošteni in delavni, nikdo jih ne bo uničil. Nasprotno pa, ako so napačne, tedaj naj podležejo in poginejo v pravični borbi.

Vi se bojite ljudi, ki so nas izdali in ki nas obrekujejo zaradi skorjice kruha?

Ne bodite nikoli malodušni! Naša ideja je religija, fundirana na volji in „volja je svetovna sila“ — pravi Ibsen.

Prekanjeni učitelji so vas oropali svobodne volje zato, da bi jim sledili po njihovih temnih potih. Toda zagotavljam vam z besedami Casanove:

— „Če hočete postati kralji, boste kralji; če hočete postati carji, boste carji; če hočete postati papeži, boste papeži!“

Če hočete z vso silo volje moralno Jugoslavijo, socijalno pravično, tedaj jo boste imeli!

*
* * *

Zaključek:

Slovenska omladina je prinesla v jugoslovansko skupnost socijalno idejo.

Srbo-hrvatska omladina je poizkušala, da premaga absurдни hrvaški imperijalizem *)

Zedinjena jugoslovanska omladina naj bi izkoreninila merkantilni nacijonalizem, ta strašni materijalizem in naj bi ustvarila novo jugoslovansko duševno življenje, temelječe na socijalnih principih.

Stara generacija v jugoslovanskih zemljah je ubita po svojih materialnih interesih. Samo omladina še živi.

Vivos voco!

*) Avtor razpravlja v prvem delu brošure najprej o slovenski omladini in njenih smereh pred vojno, potem o srbo-hrvatski in končno o srbijanski. Iz vsega tega pride na koncu do zgorajšnjega zaključka.

Apel na kulturni svet.

Vojna je končana. Nemški imperijalizem je poražen in kaznovan za svoj roparski pohlep. Strt vsled vojne in lakote, mora nemški proletarijat težko plačevati, ker je bil podložen politiki vladajočih razredov. Zmagovalci, ki so še včeraj razglašali, da so žrtvovali na milijone človeških življenj le za zmago pravice, le za dobrobit vseh narodov, ti zmagovalci so danes prisilili nemško ljudstvo, da sprejme desetkrat trše pogoje za premirje, kakor so bili brest-litovski in mu še prete z izstradanjem. Od dne do dne postaja jasnejši cinizem nečloveške imperijalistične politike in zdi se, da groze evropskim ljudstvom iznova vojne in krvne žrtve. Včeraj je še bil pravičen apostol za svobodo narodov in demokracijo — a danes že oborožuje predsednik Wilson velikansko armado za »zopetno vzpostavitev reda« v revolucionarni Rusiji, kjer že izvršuje ljudstvo svojo pravico samoodločevanja, kjer je že prevzelo upravo države in se trudi, da ustvari novi socialni red.

Priznam, da je dostikrat motilo delo za novo zgradbo nepotrebno razdejanje. Toda jaz imam pravico — bolj kakor kdo drugi — in dolžnost, da izjavim, da je ta nova zgradba, ki se izvršuje pod posebno težkimi okoliščinami in z junaškim naporom — takšne veličine, kakršne še ni bilo v dosedanji zgodovini človeške družbe.

To ni pretiravanje. Ni še tako dolgo, odkar sem se bil bojeval proti vladi sovjetov in tudi še danes ne soglašam z njo v vsem. Vendar pa lahko rečem, da bodo bodoči zgodovinarji, ko bodo presojevali delo, izvršeno od ruskega delavstva v enem letu, veličino tega dela le občudovali. Vsak človek, ki mu je gibanje, s katerim vstopa rusko ljudstvo v vrste kulturnih narodov, pri srcu, vsak človek, ki se bori za prepород sveta, mora biti iz dna duše srečen nad naglico, silo in vnetostjo, s katero hiti rusko ljudstvo novemu življenju nasproti.

Da so se izvršile v tem trdem delu neprecenljive vrednosti tudi velike napake in nepotrebne krutosti, to je res; toda kako neznatne so te napake, če jih primerjamo s strahotnim zločinom vojne, razvnete od angleškega in nemškega imperijalizma? In potem, ali ni ravno ta vojna zadušila v človeku komaj napol zbujeno zavest o vrednosti življenja in človeškega dela?

Zakaj so imperijalisti Evrope in Amerike na pohodu proti ruski revoluciji? Ali morda zaradi zločinov, ki so jih učinili ruski revolucionarji proti človečanstvu, ali pa morda le zato, ker niso bili dovolj obzirni nasproti svojim razrednim nasprotnikom? Ne, njihovi nagibi niso tako lepi, ne tako idealni. Imperijalisti treh svetov se trudijo, da ustvarijo in ojačijo takšne politične temelje in naprave, s pomočjo katerih bi neznatna manj-

šina — ona manjšina, ki je uprizorila brezmiselno krvavo kopeľ — zapovedovala volji in življenju večine človeštva. Menil bi, da že danes spoznavajo vsi razumni ljudje prepad teme, strahot, sebičnosti, hinavščine in neumnosti, teh temeljev kapitalističnega sistema. Za misleče in dostojne ljudi vseh družabnih razredov je prišel čas, da obračunajo s kapitalizmom: izgubil je vsako ustvarjajočo silo, je le preostanek preteklosti, je le ovira svetovne kulture in napredka. On ustvarja sovraštvo med posamezniki, v družini, med razredi in narodi, in lepi sen o pobratimstvu vseh je neizvedljiv, dokler traja neizprosna bitka med delom in kapitalom. Nikakor ne oporekam, da je prinašal kapitalizem usluge delovnemu delu človeštva, s čigar mesom in krvjo je ustvarjal prehodne določbe za nove, popolnejše in pravičnejše oblike življenja skupnosti, to se pravi za socializem. Toda odkar je ta vojna osvetlila nezmožnost, nečlovečnost, grozoto starega sistema, čigar brezmiselnost in gniloba je postala vsem očem jasna, od tedaj je izrečena smrtna obsodba kapitalizma.

Mi Rusi, zaostal narod, brez pouka in tradicij, a prav vsled tega pogumnejši, revolucionarnejši, manj dovzetni za sugestije preteklosti, mi smo bili prvi, ki smo uničili popačeno kapitalistično družbo. Prepričani smo, da ima naše veliko delo pravico do simpatij in pomoči svetovnega proletarijata, do pomoči vseh onih, ki so že pred vojno ostro presojali socialne pogoje, v katerih so živela ljudstva.

Ako so bili oni kritiki takrat odkritosrčni, tedaj nam morajo priznati vsi pošteni ljudje v Evropi in Ameriki to pravico: da obrazujemo svoje življenje po svoji volji. Ako je zainteresiran en del duševnih delavcev v resnici na rešitvi socialnega vprašanja, tedaj se mora pogumno upreti proti temu, da se vzpostavi stari red, upreti se mora proti onim, ki so udušili rusko revolucijo v rekah ruske krvi, ki so si hoteli podjarmiti Rusijo in jo izkoriščati — tako kakor so izkoriščevali pred vojno Turčijo in Kitaj, kakor hočejo izkoriščevati sedaj Nemčijo. Kajti to je pravi cilj imperijalizma, to je njegovo posvečeno poslanstvo.

Vodja pohoda proti Rusiji je Wodrow Wilson. Vladimir Ljenin drži krepko v svoji roki plamenico ruske revolucije, ki siplje svojo luc po vsem svetu. Proletarci in duševni delavci se morajo sedaj odločiti, koga da si izberejo za zgled: ali branitelje starega reda, zastopnike nadvlade nad večino po manjšini, ki uničuje kulturo in ki je v razsulu, ali pa voditelja in predbojevnika novih idealov in socialnih čustev, Ljenina, ki utelešuje za vse delavstvo lepe ideje o sreči, svobodnem delu v bratovski zvezi vseh narodov.

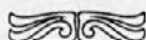
Rusija kliče Vam, delavcem in vsem poštenim ljudem vsega sveta: sledite nam v novo življenje, za katero se borimo, ne da bi se pri tem ozi-

rali nase, na ljudi in stvari! Blodeči in trpeči v neizmernem veselju stvarjanja, v žarečem upanju na napredek človeštva, prepuščamo pravično ocenitev vseh naših dejanj sodbi zgodovine. Pojdite z nami, da se borimo skupno proti staremu redu, da si z delom pridobimo nove oblike življenja! Naprej za svobodo in lepoto življenja!

V Peterburgu, 1. decembra 1918.

* * *

Čeprav je priobčeni apel Gorkega izšel že pred pol letom, vendar se nam zdi umestno, da seznanimo ž njim slovenske proletarce — duševne in manuelne delavce. — Njegova ocena in obsodba imperijalizma je pa za nas Slovence ravno v sedanjih dneh primerna, da zbudi in ojači odpor proti nasilnikom.

MEREŽKOVSKI — ANTON LOBODA:

Ruska revolucija in Evropa.

Od ruske revolucije so Rusi pričakovali rešitve in preporoda ne le za Rusijo, temveč tudi za ostalo Evropo, za vse človeštvo. To trdno, globoko vkoreninjeno vero v mesijansko poslanstvo Rusije zasledujemo pri vseh globljih ruskih duhovih. Izpolnitev tega velikega pričakovanja je v glavnem še stvar bodočnosti; že sedanjest pa obrača nase našo največjo pozornost.

Leta 1908. so izdali Dmitrij Merežkovski, Zinajida Hippus in Dmitrij Filozofov knjigo »Car in revolucija« (*). Tu beremo sledeči predgovor Merežkovskega, ki ga podajam v prevodu. Opozarjam, — knjiga je izšla l. 1908., danes se bere kakor izpolnjeno prorokovanje.

* * *

Preje ali pozneje mora priti do strašnega spopada med Evropo in rusko revolucijo; prišla pa bo v kolizijo z rusko revolucijo ali anarhijo Evropa kot celota, ne morda le kaka od posameznih evropskih držav. Pravim revolucijo ali anarhijo, zakaj danes res ni mogoče reči z gotovostjo, kaj se pravzaprav vrši v Rusiji. Ali gre za izpremembo državne oblike? Ali gre za boj proti vsaki določni državni obliki? Samo eno je gotovo: tu se vrši nekaj strašno nevarnega; nevarno pa ni le za nas Ruse, temveč tudi za vas, Evropejci. Vi zasledujete našo revolucijo s strahom in napetostjo, toda vaš strah, vaša napetost še vedno nista velika dovolj: dogodki v Rusiji so mnogo strašnejši, kakor mislite.

*) Der Zar und die Revolution, Dmitri Mereschkowski, Zinaida Hippus, Dmitri Philosophoff. München und Leipzig. R. Piper & Co., Verlag. 1908. Če je izšel istodobno ali morda preje ali pozneje tudi ruski original, mi ni znano.

Pri nas je vse v ognju, to je očitno; ali pa bo uničil požar le nas, ne da bi ogenj segel tudi k vam? Kdo ve?

Tudi najmanjše podrobnosti naše revolucije so v Evropi dobro znane, najglobljega smisla dogodkov pa vi ne poznate. Evropa pozna le telo, a ne pozna duše revolucije. Ta duša, duša ruskega naroda vam ostane večna uganka.

Mi smo vam le toliko podobni, kolikor je podobna levica desnici. Levica ne more nikdar popolnoma pokriti desnice, razen če jo obrnete. Podobni smo vam, toda le v obratnem smislu; Rusija je kakor zrcalo Evrope. Kant bi rekel, da je naš duh v transcendentnosti, vaš pa v fenomenalnosti. Nietzsche bi dejal: pri vas vlada Apolon, pri nas Dioniz; vaša genijalnost je v zmernosti, naša v — nezmernosti. Vi umete pravočasno nehati; ako zadenete ob zid, se ustavite ali se obrnete; mi pa hočemo z glavo skozenj. Dolgo se pripravljamo, preden se lotimo česa; ako pa se stvari polotimo, tedaj ne odnehamo izlepa. Mi ne hodimo, mi tečemo; ne tečemo, — letimo; ne letimo — deremo. Vi ljubite zlato srednjo pot, mi ljubimo skrajnost; vi ste trezni, mi smo pijani; vi ste pravični, mi ne poznamo zakonov; vi umete rešiti svoj dušni blagor, mi še neprestano trudimo, da bi izgubili svojega. Vi imate državo sedanjosti, mi iščemo državo bodočnosti. Vi stavite državno oblast navsezadnje vendarle vedno nad vsakršno svobodo, ki vam je dosegljiva; mi pa ostanemo tudi v verigah sužnosti prikriti uporniki in anarhisti. Za vas je politika — znanost, za nas — religija. Mi smo dospeli po razumu in čuvstvu do skrajne meje zanikanja, in vendar smo vsi v najglobljih globinah svojega bistva in svoje volje — mistiki.

S to mistično voljo, ki tvori osnovno načelo ruske narodne duše, ste se seznanili deloma po delih naših velikih pesnikov — Tolstega in Dostojevskega; deloma — a ne popolnoma. Da jo spoznate popolnoma, ne zadostuje, da berete naše knjige — treba je živeti naše življenje. To pa je težko in strašno, veliko strašnejše, kot rečeno, kakor si predstavljate. Mi smo vaša nevarnost, mi smo vaša rana; želo smo, ki ga je Bog ali Satan zapičil v vaše meso. Prinesli vam bomo bolečine — toda le v vašo korist, ker potrebujemo drug drugega, kakor potrebuje desnica levica.

Naj dokažemo tu, da se da najgloblji smisel ruske revolucije razumeti le potom verske analize.

Avtokratija in pravoslavje sta dve polovici ene verske celote, natančno tako kot papeštvo in katolicizem. Car ni le car ter glava države, temveč tudi poglavar cerkve in veliki duhoven, maziljenec Gospodov. Historično morda to ni čisto neoporečno, ampak z mističnega stališča moramo priznati, da je car, kakor papež, namestnik Kristusov; on je torej papež in cesar obenem. Avtokratija je absolutna afirmacija verskega načela. Računati moramo tukaj z verskimi vrednotami, ker glavno

svojstvo ruske duše — njena mistična volja — nam mora biti izhodišče naših razmotrivanj; pri verskih vrednotah pa je vedno tako, da pomeni zanikanje absolutnega — afirmacijo nasprotnega. Tu si stoji dvoje verskih vrednot nasproti: avtokratija je religija in tudi revolucija je religija, dasi se zlagajo s to trditvijo le malokateri revolucionarji. Ti so po svojem prepričanju ateisti. Boga ne marajo, ker je pojm Bog tesno združen s pravoslavjem in avtokratijo; pravoslavje in avtokratija pa žalita njihovo čuvstvo, ki je v bistvu vendarle religijozno. Beseda religija pomeni pri njih toliko, kakor reakcija. Saj imajo prav, zakaj nikjer drugje ne lažejo in ne more tolikokrat v božjem imenu, kakor pri nas. Hudič je pri nas ukradel ime Gospodovo, in veliko jih je, ki verujejo v Boga — pa služijo hudiču. Tako zakliče v naših cerkvah duhovnik v najslovesnejšem trenutku službe božje, kadar povzdigne hostijo po mogočnu »pesni kerubimov«: »najpobožnejši, najmogočnejši samodržec, največji imperator...« in kri Kristusova se zlije s človeško krvjo, katero je prelil car — apokaliptična zver. Brezverstvo revolucionarjev je v primeru s tem bogokletstvom skoro nekaj svetega.

Če obrnemo pozornost na dejanja in na besede revolucionarjev, moramo priznati, da so ti ateisti pravzaprav svetniki. Izza dobe prvih krščanskih mučencev zares še nihče ni tako umiral, kakor umirajo ti ljudje: »V smrt silijo kakor čebele na med«, je rekel o njih Tertulijan.

Ruska revolucija torej ni le politična, temveč tudi verska; to boste vi Evropejci le težko razumeli, zakaj pri vas je vera že davno — politična.

Vi nas merite s svojim lastnim merilom. Sodite, da preživljamo normalno bolezen, kakor so jo preživeli že vsi evropski narodi in ki je naravna stopnja našega notranjega razvoja. Mislite, da bomo prišli do istega cilja, ki ste ga vi že dosegli, in mislite, da si bomo naposled tudi mi nataknili parlamentarni nagobčnik, da se odpovemo najekstremnejšim socialističnim in anarhističnim naukom in se zadovoljimo s staro konstitucionalno šaro, s srednjo zlato potjo meščanskega demokratizma; tako je bilo povsodi, tako se bo torej končalo tudi pri nas.

Vaše naziranje bi bilo pravilno, ako bi ne bili mi »zrcalo Evrope«, ako bi ne bili ustvarjeni tako, da hočemo na vsak način z glavo skozi zid in da se zaženemo »z nakvišku obrnjenimi petami« kakor pravi Dostojevski. Brez dvoma bi mi nikoli ne obstali pri konstitucionalni monarhiji; enako nam bi ruska monarhija nikoli ne mogla dati konstitucije, tudi če bi hotela.

Ako bi pravoslavni car resigniral na samodržje, bi to pomenilo, da resignira tudi na pravoslavje. Nikolaj II. je veren, on bi rajši umrl na morišču kot mučenec in »sveti« revolucionar, kakor da bi se odpovedal veri in maziljenosti. Avtokratija more pasti le skupno s pravoslavjem. Če pa padeta oba, zazeva v politični in verski zavesti ljudstva tako glo-

bok prepad, da bi ga prav nobena državna oblika zahodne Evrope ne mogla pokriti; ne konstitucionalna monarhija, ne meščansko-demokratska republika. Da se strmoglavita ti silni škali — avtokratija in pravoslavje — je treba takega potresa, da bo podrl vse stare parlamente kakor hišice iz papirja. Ruska revolucija ne bo ničemur prizanesla.

In kaj potem? Potem pride pač veliki skok v negotovost, potem zletimo z »nakvišku obrnjenimi petami«. Ruska revolucija je ravnoliko absolutna, kakor državna oblika, proti kateri se bori. Njen empirični, zavestni cilj je — socijalizem, njen mistični in nezavestni pa — anarhija. Že Bakunin je prorokoval, da se velika anarhistična erupcija bodočnosti ne bo odigrala le v kakem posebnem narodu, temveč da bo obsegala ves svet.

Če boste, Evropejci, to spoznali, se boste vrgli na nas, da pogasite požar. Čuvajte se! Požara ne boste pogasili, pač pa se bo ogenj prijel vas samih.

Dosedaj anarhizem samo zanikuje; afirmacija so le nekateri nauki, ki pa si večkrat nasprotujejo in ga ločijo od socijalizma. Zadnji je tudi v svojih najekstremnejših oblikah državo ohranjujoč in zahteva, da se individualnost popolnoma podvrže splošnosti ter predpisuje nujne ekonomske zakone. Kje pa naj iščemo ono zadnjo svobodo, ki bi premagala vsakršne nujnosti zunanjega življenja in vsakršno silo?

Niti znanost, niti filozofija ne moreta razrešiti tega, pač pa more to vera, zakaj končni ideal države bodočnosti more obstojati le v ustvarjanju novih verskih oblik, mišljenja in dela, nove verske sinteze individualnosti in splošnosti, brezmejne ljubezni in brezmejne svobode.

Ne obračamo se na evropsko buržuazijo, ampak samo na tiste osamljene duhove univerzalne kulture, na tiste, ki pravijo kakor Nietzsche: „država je najodvratnejša vseh odvratnih pošasti“. Ti duhovi, ti prvi anarhisti, kakor Bakunin, Tolstoj, Stirner in Nietzsche so vrhovi gora, ki jih že obsevajo prvi žarki vstajajočega dne. Globoko spodaj leži še temna noč in tam žive nevedni, velike množice delavcev, velika armada države bodočnosti. Mislimo, da doseže grmeči glas ruske revolucije enkrat tudi nje in da zbude trombe sodnega dne tudi mrtvece velikega evropskega pokopališča.

Dan se bliža, in vsi, ki počivajo v grobovih, že čujejo zvonove osvobojenja in vsi mrtveci vstajajo.

Nacijonalizacija zemlje.

„Jernej, tako je naredila posvetna postava: Jernej bo zidal hišo in kadar bo dozidal: gospodar na peč, Jernej čez prag; Jernej bo oral in bo sejal in bo žel: gospodarju žetev in kruh, Jerneju kamen; Jernej bo kosil in Jernej bo mlatil, Jernej bo spravljajl seno in slamo, in ko bo napolnil skedenj in podstrešje in hlev: gospodar na mehko posteljo, Jernej na trdo cesto; postarala se bosta gospodar in Jernej: gospodar bo sedel na zapečku in si bo palil pipo in bo prijetno dremal; Jernej se bo skrjal za hlev in bo poginil na gnili stelji. Tako je naredila posvetna postava. Božja zapoved pa je naredila: trpi krivico, Jernej, in kadar te udari sosed na desno lice, ponudi mu še levo; in če ti ugrabi suknjo, daj mu še srajco!“

Ivan Cankar: Hlapec Jernej.

Socijalizem je stremljenje, da se uveljavijo načela demokratizma na gospodarskem polju. Odpraviti hoče anarhijo kapitalističnega gospodarstva in jo nadomestiti z znanstveno utemeljeno kolektivno organizacijo gospodarstva na ta način, da izvede podružabljenje vseh proizvodjalnih sredstev. To je temeljno načelo socijalizma.

Cilj socijalizma je na podlagi gospodarske enakopravnosti smotreno urejena človeška družba, v kateri so vsa proizvodjalna sredstva, ves proizvodjalni kapital skupna last. Ker je pa človeška družba razdeljena na posamezne socialne skupine, na narode in države, in ker so te družabne skupine na različnih kulturnih stopnjah, zato se podružabljenje ne more vršiti v okvirju celokupne človeške družbe, temveč se bo vršilo v okvirju držav oziroma narodov. Bližnji cilj socijalizma je torej socijalistična država. Zaradi demokratičnega načela, ki zahteva enakopravnost vseh družabnih skupin, morajo biti vsa socijalistična stremjenja za vse socialne skupine enaka. Zato je socijalizem, kot splošna družabna politična smer, mednarodna. Le pota, po katerih hočejo posamezne socijalistične stranke in posamezni socijalisti doseči cilj socijalizma, in detajlni načrti, po katerih se naj zgradi nova stavba socijalistične države, so pri različnih narodih včasih različna.

V okvirju največje enote, države, se bo vršila socijalizacija v obliki podržavljenja, v okvirju najmanjše enote, v občini pa v obliki komunalizacije. Ker so demokratične države enonarodne, zato pomenja vsako podržavljenje obenem nacijonalizacijo.

Kapital je danes večinoma v zasebni lasti. Imamo zasebni kapitalizem. Socijalizem ni naperjen proti kapitalu sploh, temveč le proti zasebnemu kapitalizmu, to je proti zasebnemu neomejenemu razpolaganju s kapitalom. Socijalizem hoče samo oni kapital, ki proizvaja, iztrgati iz rok zasebnikov in ga podružabiti, da prepreči s tem vsako zlorabo kapitala v sebične svrhe posameznikov ali interesnih skupin. Zato socijalizem ne nasprotuje osebnim lastninam vobče. V socijalistični državi se iz-

premeni zasebni kapitalizem v komunalni, državni, oziroma v narodni kapitalizem.

Kar označujejo danes za naroden kapital, v večini ni last naroda, temveč last po rojstvu ali po stanu privilegiranih posameznikov. Ta označba je neumestna, nezmiselna. Nikakor ni isto, ako imajo posamezni državljani, oziroma posamezni člani naroda proizvodna sredstva v rokah ali pa če jih ima država, oziroma narod. Premoženje v narodu še ni narodno premoženje. Kapital v državi ni še državni kapital. Kar označuje zasebnokapitalistična država za svojo industrijo, to večinoma ni njena industrija; kar imenujejo narodna zemlja, ni last naroda, temveč last nekaterih. Le v toliko, v kolikor je vse to socializirano, govori država ali narod lahko o svojem kapitalu, o svoji industriji, o svoji zemlji.

Predpogoj vsake države je državno ozemlje, to je zemlja. Ker državo ne tvorijo samo posestniki zemljišč, temveč vsi državljani brez razlike, zato je zasebnokapitalistična država takorekoč le najemnik onih privilegiranih državljanov, ki imajo svojo zemljo. Da postane zemlja v pravem pomenu last države in ne samo metaforično, jo je treba poddržaviti, da postane last naroda, jo bo treba nacionalizirati.

Zemlja predstavlja posebno vrsto kapitala, ki je za človeštvo neobhodno potreben. To najvažnejše produkcijsko sredstvo je navezano na določeni prostor, se ne da razmnožiti, ne prenesti, ne zamenjati. Le stavbno zemljišče se da v gotovem oziru pomnožiti s stavbo nadstropij.

Zemlja je podlaga vsem ostalim vrstam produkcijskih sredstev, industrije in obrti. Poljedelska produkcija je korenina ljudskega blagostanja. Od te so odvisne vse druge panoge produkciranja.

Zemlja je nastala brez sodelovanja ljudi, brez ljudske zasluge. Ako izpremeni človek neplodno zemljišče v plodno zemljo, ne more trditi, da je dotični kos zemlje njegova lastna zasluga. Le izprememba je njegova zasluga. Po socialističnem načelu, ki zahteva kot merilo odmene delo in zaslugo, ima dotičnik le pravico do sadov, katere je pridelal. Po nobeni logiki pa ne more izvajati iz tega osebno lastninsko pravico do dotičnega kosa zemlje. Po naravnem pravu bi morala biti vsa zemlja, površina kakor tudi podzemski zakladi, naravne sile in sploh vse, kar je nastalo brez ljudske zasluge, kolektivna lastnina vseh.

Zemlja je danes z malimi izjemami zasebna last posameznikov. Lastnik dela ž njo kar hoče. Zakoni omejujejo zasebno zemljiško lastnino zelo neznatno. Ljudje, ki nimajo svoje zemlje, so posredni ali neposredni najemniki zemljiških posestnikov. Ker je zemlja tudi proizvodna sredstvo in celo tako, ki producira do gotove mere samo, zato je dana tu možnost, da tisti, ki imajo zemljo, izkoriščajo one, ki je nimajo. Zemljiška lastninska pravica tvori velik privilegij.

Tudi v najmanjšem obsegu tvori zemlja lahko vir brezdelnih dohodkov. To se dogaja posebno pri zemljiški špekulaciji. Neploden kos

zemlje na periferiji mesta, za katerega je dal posestnik neznatno svoto, mu prinese brez dela tisočake, kakor hitro se prižene stavbno vrvenje do dotične parcele. Za posebno ugodno ležeča stavbišča se plačujejo v večjih mestih ogromne svote. Teh svot bi gotovo nihče ne plačeval, če ne bi imel upanja, da zasluži pri najemnini velike vsote brez dela in truda. Lastnik stavbnega zemljišča odere onega, ki kupi zemljišče. Kupca odere poleg tega tudi zasebni podjetnik, ki mu postavi hišo. Hišni posestnik odira najemnika, najemnik pa svojega podnajemnika. Tako nastane veriga odiranja. Ljudje, ki nimajo ne zemlje ne strehe, so na milost in nemilost izročeni onim, ki imajo oboje. V interesu hišnih posestnikov, ki grade stanovanjske hiše le v lastno potrebo in zaradi profita, je, da je stanovanj malo, kajti manj če jih je, tem dražja so in tem večji dobiček se jim obeta. V zasebni lastnini stavbnih zemljišč in v zasebni gradnji stanovanjskih hiš je temeljni vzrok stanovanjske mizerije. Individualističen družaben red je glavni krivec, da mora stanovati revnejše ljudstvo, razred izkoriščanih, v neprimerno dragih, nezdravih, neestetičnih tesnih stanovanjih, v vlažnih kletih in podstrešnih brlogih, ali pa da se mora potikati proletarijat v velikih mestih brez strehe okolo, da mora prenočevati pod mostovi in po kanalih. Značilna za sedanji družabni red, ki sloni na tisti hvalisani gospodarski svobodi, so velikomestna, podzemna javna stranišča, ki so stokrat lepša kot pa povprečno stanovanje proletarijata.

Kdor ima več zemlje kakor jo more obdelati sam s svojo rodbino, je primoran, da pusti del zemljišča neizrabljenega oziroma le deloma izrabljenega, da ga da v najem ali pa si najame delavne moči, da izrabi vse zemljišče. Čim večje je posestvo, tem večji so omenjeni faktorji.

Ker dovoljuje osebna lastninska pravica svobodno razpolaganje z zemljo, zato jo pusti posestnik lahko neizrabljeno. To se dogaja na velikih posestvih zaradi malomarnosti posestnika ali pa namenoma, če živi posestnik v takem blagostanju, da se mu obdelovanje ne zdi potrebno. Tako postopanje je silno nesocialno in škoduje tam, kjer zemlje splošno prmanjkuje, vsemu narodu.

Ako da posestnik zemljo, ki mu je odveč in katero noče sam izrabljati, v zakup, tvori to vir dohodkov pridobljenih brez dela. To je zemljiška renta. Gospodar žanje tam, kjer ni sejal. On živi od žuljev najemnika. Nepridelan dohodek že z gole zemljiške posesti, zemljiška renta, je ena izmed največjih krivic sedanjega družabnega reda.

Gibalna sila v zasebnokapitalističnem gospodarstvu je profit. Zasebna produkcija v industriji in obrti ne izdeluje produktov zaradi potrebe posameznikov in družbe, temveč zaradi dobička v svrhu množitve kapitala v rokah posameznikov. Tako tudi zemljiški posestnik, najemnik, poljedelski producent, kmet ne obdeluje zemlje zaradi splošne potrebe, temveč v prvi vrsti za lastno osebno potrebo in v drugi vrsti zaradi profita. Čim več ima zemlje, tem več delavcev mora najeti, če hoče obdelati vso zemljo. Kakor

v industriji, tako si stojita tudi tu dva gospodarska razreda nasproti: razred zemljiških posestnikov, kmetov, in razred poljedelskih delavcev, hlapcev. Pot izkoriščanja je tudi tu prosta. Tudi kmet lahko živi od žuljev tujih rok. Hlapec Jernej orje in seje, gospodar pa žanje in uživa sadove.

Kar velja za posameznega poljedelca, velja tudi za omejeno število v proizvodni zadrugi združenih posameznikov. Brezdelni dobiček gre tu namesto v en žep, v več žepov. V bistvu je stvar ista. Le ako bi tvorili vsi občani brez razlike v okvirju občine eno samo veliko zadrugo, ali pa vsi državljani v okvirju države, le tedaj se omeji ali pa odpravi vsako izkoriščanje. Prvo bi pomenilo komunalizacijo, drugo pa podražavljenje produkcije.

Izdatno poljedelstvo je podlaga narodnega blagostanja. Čim več sirovin in sadežev pridelava zemljedelstvo nad lastno potrebo, tem več ljudi se lahko peča z drugim delom. Proizvodi tega dela pa koristijo zopet kmetijstvu.

In kdo ima pri nas, ako izvzamemo maloštevilna, pod vodstvom strokovnjakov racionalno upravljana večja posestva, to najvažnejše produkcijsko sredstvo v rokah? Oni sloj naroda, ki je povprečno na najnižji kulturni stopnji, ki je splošno in strokovno najmanj izobražen in zaradi tega najbolj neveden in konservativen!

Zagovorniki privatnokatoličnega gospodarstva govore kaj radi o načelu gospodarske svobode, ki baje vlada. Pa vendar omejujejo obrtniške koncesije z različnimi predpisi in zahtevajo v rokodelstvu in drugih poklicih vajensko dobo, oziroma šolanje, izpite in izpričevala. Najvažnejše proizvodno delo, zemljedeljska produkcija, pa je prepuščena skoraj popolnoma svojevolji neizšolanega konservativnega kmeta. To je res svoboda! Ampak doslednost bi zahtevala to svobodo povsod, ne samo v kmetijstvu. Če se zahteva v obrti in drugih poklicih primerno šolanje, strokovna izobrazba in dokaz sposobnosti, se sme z isto pravico zahtevati to tudi od kmetovalcev.

Naš povprečen kmet nima nikakega strokovnega znanja o modernem poljedelstvu, o umni živinoreji, o racionalnem gozdarstvu in o tehničnih pridobitvah na drugih tozadevnih poljih. On gospodari še vedno po starih primitivnih metodah, kakor so gospodarili njegovi pradedi. Pridelava veliko manj in z večjim trudom kakor bi pridelal, če bi bil njegov obrat tehnično in komercialno na višini dobe. S to neekonomično izrabo zemlje ne škoduje le sam sebi, temveč celotnemu narodu.

Druga ne manj važna ovira, da se pri nas poljedelska produkcija ne more povzpeti na višino, je ta, da je zemlja pri nas razkosana na male obrate. Koncentracija obratov je nujni predpogoj, da se zviša produkcija. Da delujejo veliki obrati veliko bolj racionalno kakor mali, ne velja samo za industrijo, temveč tudi za vse druge produkcije. V malih obratih

je nemogoče izrabljati vseh pridobitev tehnike in bilo bi tudi silno neekonomično. Naš mali in srednji kmet hočeta v prvi vrsti preživeti s pridelanimi produkti sebe in družino; zato poizkušata pridelati vse doma brez ozira na plodonosnost produktov. Iz konservativnosti producira stvari, ki se sploh ne izplačajo. Vsled nevednosti ne pozna onih vrst produkcije, ki bi mu njegov trud boljše poplačale. Vsled svoje nevednosti in konservativnosti je silno nezaupljiv napram novotarijam, trdoglav in nepodjeten. Samovoljstvo je razpaseno tu kakor nikjer drugod.

Naš mali kmet ima šestokrat tudi premalo zemlje, tako da ga ne more zadostno preživljati. Gospod na svoji zemlji, a berač. Od zore do mraka se ubija in peha na silno neekonomičen način, v potu svojega obraza za vsakdanji kruh. Niti v nedeljo nima mesa v loncu. Včasih je pokrival svoj gospodarski primanjkljaj z domačo obrtjo. Tisti časi so minuli. Vsesplošna vpeljava strojev in centralizacija produkcije sta izpodrinili domačo obrt. Danes je navezan skoraj edino le na produkte svoje zemlje. Ako ga zemlja ne preživlja, je primoran, da gre med dni-narje, v mesto, v tvornico ali v rudnik prodajati svojo delavno moč velepodjetju, ki jo zna bolj plodonosno nalagati. Mali kmet živi večinoma, včasih le zaradi svoje nepodjetnosti in skoposti, bolj proletarsko in staneje bolj revno kakor marsikateri tvorniški delavec, ki je brez privilegija, ki ga ima kmet v lastni zemlji in lastni strehi.

To so v kratkih potezah glavne slabe posledice, napake in krivice, ki izvirajo posredno ali neposredno iz zasebne zemljiške lastnine.

S socijalizacijo zemlje bi izginile vse te posledice ali bi se znižale. V socijalistični državi ne bo prostora za največjega ljudskega krvosesa, za zemljiško rento. Socijalizacija bo pomedla z zemljiško špekulacijo in odstranila stanovanjsko mizerijo. Socijalizem bo odpravil izkoriščanje poljedelskega delavstva in beraštvo malega kmeta. S socijalizacijo zemlje se centralizira poljedelska produkcija in postavi pod vodstvo strokovnjakov. Produkcija se zviša in s tem se bo zvišalo tudi splošno blagostanje naroda.

Socijalizacija zemljiške površine se izvede lahko s komunalizacijo, poddržavljenjem ali pa s kombinacijo obeh načinov. Katera oblika bo bolj priključna in v katerih primerih, to bo pokazala še le bodočnost. Morebiti bi kazalo izvesti glede poljedelske produkcije najbolje komunalizacijo zemlje v okvirju povečanih gospodarskih enot, večjih občin, pod vodstvom zemljedelskih strokovnjakov in izšolanega občinskega upravnika in uvesti poleg tega državno kontrolo produkcije, da se prepreči s pravično razdelitvijo produktov izkoriščanje občin med seboj. Gozdove, vodne sile in podzemne zaklade, rudnike in premogokope pa bi kazalo poddržaviti.

Socijalizem zahteva socijalizacijo vseh produkcijskih sredstev. Ker je zemlja kot podlaga vseh ostalih najvažnejše, in za vse ljudi enako ne-

obhodno potrebno produkcijsko sredstvo, zato mora biti pravi socialista v prvi vrsti za podružabljenje zemlje. S stališča doslednega socializma se mora proglasiti zemlja za last naroda. Gospodar zemlje naj postane država.

Proces, kakor je prehod od individualistične gospodarske anarhije v socialistično organizirano gospodarstvo, se vsled raznih ovir in težkoč ne bo mogel izvesti povsod naglo in naenkrat. Razvoj je funkcija časa. Proces socializacije se bo vršil v etapah. Da se ne bo začel prehitro, za to bodo skrbeli zagovorniki zasebnokapitalističnega gospodarskega reda, v kojih interesu je, da preprečijo socializacijo proizvajalnih sredstev, ker jim s socializiranjem teh usahnejo viri brezdelnih dohodkov in ker odpade možnost brezmejnega bogatenja.

Pravi proces podružabljenja se bo pričel še le tedaj, ko dobe socialisti večino v zakonodaji. Dokler pa ne postanejo socialisti odločujoč faktor, ne preostaja drugega, kakor da pripravlja socialistična manjšina že v sedanji državi na vseh straneh in v vseh ozirih ugodna tla za vsestransko socializiranje, da vpliva na zakonodajo v socialističnem smislu in da, pospešuje vse, kar vodi direktno ali indirektno k socialistični državi.

S socialističnega stališča bi bilo umestno, da postane v prehodni dobi kmet le najemnik narodne zemlje za daljšo ali krajšo dobo in z omejeno dedno pravico.

Da se zviša produkcija in poviša s tem blagostanje kmetiškega stanu in sploh celotnega naroda, bo treba zahtevati v prehodni dobi od gospodarjev kmetiških obratov, da se primerno gospodarsko izšolajo in dokažejo sposobnost za svoj posel. V to svrhu je nujno potrebno, da se dvigne in razširi ljudskošolska izobrazba in da se ustanovi zadostno število tozadevnih strokovnih šol.

Da se doseže racijonelno izrabljanje in obdelovanje zemlje in racijonelno gospodarstvo sploh, bo nujno, da se uvede strogo državno nadzorstvo pod vodstvom strokovnjakov. Modernne pripomočke, stroje, zadrugištvo, bo treba zaradi konservativnosti kmetiškega stanu uvesti prisilno.

Da se posestva še bolj ne razkosajo, kakor so že in da se ne zadolže čez gotovo mero, bo treba temu primernih zakonitih določb.

Da se odpravi pomanjkanje stanovanj in da se odpravijo nezdrava, človeka nedostojna bivališča, ni drugega sredstva, kot da prevzamejo gradbo stanovanjskih hiš mestne občine, zadruge ali pa država.

V prehodni dobi, dokler se stavbarstva sploh ne podružabi, bi bilo treba uvesti v interesu ljudstva strogo nadzorstvo za stavbarstvo v mestih in na deželi, da bodo stanovanjska, gospodarska poslopja in druge zgradbe higijenične, praktične in estetične.

Prvi korak k socializaciji zemlje je, da se vsa veleposestva fidejkomisna zemljišča in zemljišča raznih fondov najprej poddržavijo, ker so za socializacijo najbolj zrela in ker pripuščajo največjo zlorabo zemlje in izkoriščanje poljedelskega delavstva.

Odločno pa mora biti vsak dosleden socialist proti temu, da bi se razdelila razlaščena veleposestva med kmete. Edino pravično in pošteno in s socialističnega stališča edino pravilno je, da se ta veleposestva izroče svojemu pravemu lastniku, jugoslovanskemu narodu, ne pa posameznikom, ki bi vršili v malem isto, kar so zagrešili v velikem dosedanji lastniki, domači in tuji. Ako se ta posestva ne poddržavijo ali pa vsaj ne komunalizirajo, ostane v bistvu vse pri starem. Razkosanje veleposestev na male, neplodonosno delujoče obrate, bi le zadrževalo nacionalizacijo zemlje in centralizacijo poljedelske produkcije. S tem bi se ojačil še bolj oni sloj, ki se bo morebiti najbolj upiral socializaciji.

Ako prevzame država poleg industrijskih velepodjetij tudi veleposestva, bo imela v teh obratih neusahljiv vir dohodkov za pokritje državnih stroškov in dolgov. Na nacionaliziranih posestvih bo imela država krasno priliko, da vpelje moderno, velikopotezno zemljedelsko obratovanje z vsemi pripomočki vedno napredujoče tehnike, česar od zasebnih malih obratov ni mogoče zahtevati in tudi ni vse izvedljivo, ker se izplačajo gotova tehnična sredstva le v velikih obratih. Ti državni poljedelski obrati naj bi služili v prehodni dobi kot vzor racionalnega gospodarstva. V okvir nekaterih najbolj vzornih državnih obratov naj bi se postavile nižje in višje tozadevne strokovne šole. Tistim pa, ki bi obdelovali zemljo, bi se gotovo bolje godilo kakor vsakemu samostojnemu kmetu-proletarcu.

Ugovor protisocialističnih konservativnih elementov, da bi splošna centralizacija in socializacija proizvodnje izpodbila osebno inicijativo in veselje do dela, posebno pa baje v poljedelstvu, ter da bi država slabo gospodarila, je popolnoma neutemeljen. Danes imamo že v raznih državah več ali manj raznovrstne državne obrate, kjer o teh slabih posledicah ni samo ne duha ne sluha, temveč se je izkazalo celo nasprotno. Moderne države so podale na mnogih poljih nepobiten dokaz, da znajo ravno tako dobro, če ne bolje gospodariti, kakor zasebna podjetja. Moderne države so zgrajene ravno tam najbolje, kjer upravljajo lastna podjetja. Nasprotno so države ravno tam zaostale, kjer se omejujejo le na formalnosti. Vzrok tega pojava je v dejstvu, da se je otesla tehnika skoraj popolnoma konservativne sile, ki ovira napredek, kar za druge panoge javnega življenja v zasebnokapitalističnem družabnem redu, kakor za pravo, šolstvo itd. ne velja. Tehnični državni in komunalni obrati, ki že obstojajo, so najboljši dokaz, da nimajo omenjeni ugovori prav nobene podlage. Sicer pa gre itak ves razvoj, kamorkoli se ozremo, v smeri centralizacije in socializacije. Proces industrializacije in komunalizacije

bo napravil tudi v poljedelski produkciji sčasoma male obrate nemogoče, ker zaradi neracionelnosti ne bodo mogli konkurirati z velepodjetji in ker se ne bodo rentirali. Stvar socialistov je, da pospešujejo ta proces.

Socializem se je doslej razmeroma malo pečal z agrarnim problemom. Ker so bile krivice zasebnega kapitalizma v industriji najprej in najbolj očite in občutne, zato je povsem umljivo, da se je bavil socializem pred vsem z industrijskim problemom.

Poljedelska produkcija, ki temelji v malih obratih, ne potrebuje mnogo pravih delavcev. Kmet obdeluje večinoma svojo zemljo sam s svojo družino. Kar je delavstva, je raztreseno daleč na okolo po deželi. Stalne kmetiške pomožne sile, hlapci, dekletke, pastirji, žive z gospodarjevo družino v patrijarhalnih odnošajih. Sezonski delavec pa je ptica selivka. Iz vsega tega in iz dejstva, da je kulturna stopnja kmetiškega ljudstva zelo nizka, zaradi tega nevednost in konservativnost velika, je povsem umljivo, da klic po socializaciji zemlje ne prihaja iz onih vrst prebivalstva, ki obdeluje zemljo. Za socializacijo se bi dalo pridobiti poljedelsko delavstvo le tam, kjer je vsa zemlja v rokah maloštevilnih veleposestnikov in kjer je industrijalizacija poljedelske produkcije že na visoki stopnji.

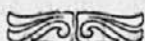
Kakor stremi skoraj vsak mali obrtnik za tem, da bi povečal svoje podjetje, tako stremi tudi vsak povprečen kmet za tem, da bi povečal svojo zemljiško posest. Kakor odklanja industrijski podjetnik socializacijo industrije, ravno tako se bo upiral kmet socializaciji zemlje. Tudi kmeta-proletarca bo težko pridobiti za socialistične reforme. Agitirati med kmeti za socializem je ravno tako abotno kakor navduševati zanj obrtnike, trgovce ali pa industrijske podjetnike. Lastnik produkcijskega sredstva, če ni izjemoma socialist, se pač ne bo ogreval za socialistični družabni red, ki mu hoče vzeti vse, iz gospodarske svobode izviraajoče privilegije. Za socialista torej ne more biti merodajno, če so zemljiški posestniki za socializacijo zemlje ali ne.

To vprašanje bo rešilo le celokupno socialistično delavstvo vseh kategorij, kadar bo postalo odločujoč faktor v državi. V razred delavstva spada vsakdo, ki ni lastnik kakega proizvodnega sredstva in živi le od lastnega dela. Danes je še velik del delavstva, posebno izštudirana, ki vsled dobre plače, pomanjkanja socialnega čuta, prirojene konservativnosti in vsled političnega analfabetstva zagovarja zasebno-kapitalističen družabni red in se bori celo proti socialističnim idealom. To so koritarji obstoječega družabnega reda.

Socializem ima danes glavno zaslombo v industrijskem delavstvu, ki je občutilo in čuti še vedno najbolj močno pritisk izkoriščevalne sile zasebnega gospodarstva. Pod vplivom moderne tehnike naraščajoča centralizacija v vseh proizvodnih panogah in izpodrivanje malih obratov po veleindustriji povečuje armado delavstva in zmanjšuje število

zasebnih podjetnikov. Tudi danes pretežno agrarne dežele, ki imajo vse predpogoje za razvoj industrije, kakršna je Jugoslavija, se bodo morale prej ali slej ukloniti procesu industrijalizacije.

Z rastočo demokratizacijo se širi izobrazba vedno bolj in bolj, konservativnost se umika napredku, socialistične ideje pridobivajo vedno več tal in tako ni več daleč dan, ko bodo v najnaprednejših državah, z volilnimi listki oboroženi socialisti lahko tudi brez diktature podrli individualistični družabni red, ter začeli zidati na temeljih gospodarskega demokratizma po socialističnih načrtih novo stavbo socialistične države. Takrat se bo zgodilo, da bo našel delavec končno tisto pravico, katero je zastoj iskal pri oblastnikih sedanjega družabnega reda hlapec Jernej.

OUTLAW:

O mezdnem vprašanju.

V mezdnem vprašanju vlada danes popolna anarhija. Mestoma izkorišča delodajalec delavstvo tako brezprimerno, da si kopiči nepojmljive profite in da izpreminja delavstvo v razcapano in izstradano drhal. Mestoma zahteva zopet delavstvo tako pretirano povišanje mezd, da izpodkopava eksistenčne temelje našega gospodarstva. Izrabljenost vseh proizvodjalnih sredstev, strojev in nezadostna prehrana delavstva so zmanjšali delavni efekt posameznika. Zabranjeni uvoz sirovin in izvoz izdelanega in v velikih množinah nakopičenega blaga, negotovost obstanke podjetij v današnji obliki in pretrgane naravne in gospodarske vezi s sosednimi gospodarskimi torišči so grobokopi našega gospodarskega razvoja, so črvi, ki razjedajo mozeg našemu industrijalnemu podjetništvu. Diferenciranje tega kritičnega gospodarskega položaja kaže, da ne gredo njegovi tvorni deli v razvoj in razmah nego v anarhijo.

V ilustracijo navedem le nekaj iz življenja zajetih primer. V enem in istem kraju gospodarita kot soseda dva različna obrata, mlinski in plavžni obrat. Življenje delavstva obeh obratov je torej odvisno od enakih pogojev prehrane; delavec mlinskega obrata kupuje po enaki ceni kruh, mast, obleko kakor delavec iz plavža. Potrebe in zahteve so vsled enakega socialnega položaja iste. A kako različni so zaslužki!

Delavec v mlinu zasluži po pet kron na dan, delavec v plavžu po deset kron! In ni samo ta razlika pri zaslužku. Še bolj nerazumljiva postaja ta razlika v mezdi, ako upoštevamo, gospodarski položaj obeh obratov. Mlin deluje normalno, a obrat v plavžu je ustavljen in delavstvo tega obrata je zaposleno le z zasilnimi deli. Naravno je torej vprašanje, kje so vzroki te razlike v mezdi, kako to, da je v tem primeru 5 K enako 10 K in da je plačano produktivno delo nezadostno, neproduktivno pa zadostno.

V tem primeru se krepko zrcali vsa anarhija mezdnega vprašanja s strani delodajalstva, ves nezdravi današnji gospodarski ustroj.

Drugi primer. Moderno tovarniško podjetje je intenzivno zaposleno, ker je za blago, ki ga tovarna proizvaja, najsilnejša potreba. Cene sirovin za proizvodne predmete naraščajo od tedna do tedna. Da si ohrani podjetnik konkurenčno možnost, ne dviga cen proizvodov, nego skuša dvigniti z racionalnejšim obratom produkcijski uspeh. To se mu posreči — a komaj je spravil gospodarstvo obrata v neko ekonomično ravnotežje, pride delavstvo s pretiranimi mezdnimi zahtevami in mu podere ves račun.

Cene živil so v tistem kraju padle, deloma so ostale na stari višini. Toda delavstvo, videč, da deluje obrat s polno paro, da ima podjetnika v rokah, stavi pretirane zahteve, ker ve, da mora izpolniti podjetnik zahteve, kajti, če bi zaprl obrat, bi imel še večjo škodo. Delavstvo ne odneha od svojega anarhičnega sredstva in izsili povišanje zaslužka, ne da bi bilo to povišanje utemeljeno iz eksistenčnih potreb.

V tem primeru se kaže neupravičenost delavskih zahtev, anarhija mezdnega vprašanja s strani delojemalstva, ki izvira iz nenaravnega razmerja delojemalstva in delodajalstva v današnjem gospodarskem ustroju.

Tretja slika. Podjetnik ima poleg obširne lesne industrije tudi še lepo razvito kmetijstvo. Na njegovih žagah in v šumi dela delavstvo po osem ur na dan in zasluži povprečno po 15 K. Delo ni naporno, delavstvo je krepko. Po podjetnikovih travnikih, poljih in hlevih pa robotajo hlapci in dekle, težaki in dninarji po 12 do 16 ur na dan in zaslužijo brez hrane povprečno osem kron za dolgotrajni delavni dan! Delo je nadyse naporno, delavstvo izmozgano. En in isti podjetnik postopa s svojimi delavci povsem različno. V tej sliki se zopet zrcali kaotično, nedosledno in krivično pojmovanje delavnega in mezdnega problema.

Nebroj primerov neracionalnega gospodarskega razumevanja bi lahko še navedli. In nebroj dokazov bi prinašale te primere, da vladajo danes na našem narodnogospodarskem polju kaotične razmere, ki vodijo v popolno anarhijo. Senca te anarhije pada na ves današnji družabni red in naznanja, da so vsi razvojnotvorni elementi v nezdravem stanju in da mora priti do gospodarske revolucije.

Naše narodno gospodarstvo je danes v najbolestnejšem položaju in je na oni kritični točki, ki je izhod za gospodarski preobrat.

Naše gospodarstvo je danes podobno izčrpanemu polju. Ne rodi več zadoosti sadov, ker je zemlja brez plodovitega fermenta in potrebuje pognojitev, ako hočemo, da rodi obilneje in novim razmeram potrebne nove sadove.

To sluti in razumeva tudi naše delavstvo in od tu se tudi razširja anarhično gibanje. Ta kriza narodno-gospodarskega položaja je edini provzročitelj anarhije vsega mezdnega vprašanja.

Ozdraviti moramo torej naše narodno-gospodarsko polje, preobraziti ga od temelja in pognojiti z novim in plodnosnim gnojilom, da odpravimo anarhijo in da ustalimo narodno-gospodarski razvoj.

Mi poznamo zdravilo, mi razumevamo, na kakšen način naj se odpravi kaos. To zdravilo je socializacija gospodarstva.

Socializacija gospodarstva, industrije, rudnikov, železnic, veleposestev ne pride čez noč. A prišla bo, ker mora priti. Socializacija bo odpravila anarhijo, ker ne bo izmозgavala delavstva za kupičenje profita in ker ne bo od delavstva pretiranih zahtev. Ta socializacija je pa šele na pohodu — a anarhijo moramo odpraviti že danes. V naši moči je to — le volje je treba.

Naša država šele nastaja. Naša gospodarska politika je v začetnem nastopanju in vsa miselna atmosfera naroda je nasičena z revolucionarnimi idejami. Vse pričakuje novega življenja, ki bi ne bilo prav nič sorodno in podobno staremu; to pričakovanje je tako mogočno spoznanje, tako dozorelo, da bo pretreslo vso državo do uničenja, ako ne postane sama najdelavnejši činitelj prerojenja. Vse nekdanje družabne in gospodarske vezi so se razpršile v nič in nobena sila ne zlepi členov zopet v stari red.

Nastopajoča socializacija vsega gospodarstva zahteva prehodnih priprav, etap realnega narodno-gospodarskega razvoja. Te etape, takoj uvedene, bodo odpravile najhujše izrastke gospodarske krize, anarhijo mezdnega vprašanja. Glavne točke prehodne gospodarske dobe so:

1. Podržavljenje vse prehrane po enotnem in vso državo obsega-jočem sistemu.

Zemlje ni ustvaril stroj, zemlje ne more predrugačiti volja človekova. Ta zemlja je stvar naravne sile, nikogar last, kakor gorkota solnca, kakor zrak vsakemu v uporabo. In ker rodi do danes le ta zemlja večino elementov za prehrano, morajo biti ti elementi last celokupnosti, last države.

S trenutkom, ko bo prišla torej zemlja v splošno last, bo mogoče razdeliti vse sadove zemlje enako in primerno in odpadli bodo vsi zahrbtni provzročitelji današnje mezdne anarhije.

S podržavljenjem — socializiranjem — zemlje bo pa tudi takoj izvedljivo podržavljenje vse prehrane; ta korak bo po tem tudi pravi činitelj za izenačenje današnjih gospodarskih nesoglasij in izrastkov.

2. Državna ureditev mezdnega vprašanja. Delavčevega zaslužka ne sme reševati podjetnik poljubno po svojem profitnem preudarku, nego po natančno predpisanih postavah. V ta namen se naj ustanove de-

la vske zbornice, ki bodo uredile za vse panoge gospodarstva blagovni trg in mezдно vprašanje.

3. Poljubne prodaje industrijskih podjetij se morajo takoj oblastno zabraniti. Skupine bank so danes v konkurenčni tekmi, kako da bi nakupile čim več tujih industrij in kako bi akumulirale svoj profitni kapital. Ti nakupi ogrožajo ekonomični razvoj industrije, ker zakrivajo pod plaščem domačega narodnega nakupa spekulativnost teh transakcij.

Bančni kapital je parazit na industrijalnem in splošno-gospodarskem podjetju. Bančni kapital pomnožuje gospodarske in socialne krivice, ker išče le na tem temelju svojo egoistično plodonosno razvijanje. Njemu je vseeno, kako se izrabljajo stroji, kako se izmzgavajo delavski trpini, glavno mu je, da podjetje amortizira vloženi kapital in da pomnožuje profitni delež. Ako tega ne stori, potem se bo bančni kapital tudi hitro iznebil podjetij. Ima le finančni, ne socialni interes.

Na njegovo mesto mora stopiti država, dokler ne pokličejo zvonovi vseobče svobode človeške družbe. Tu se ne smemo obotavljati, ne smemo čakati! Danes je najugodnejši trenotek, da pomore država svojemu delavstvu do lepše bodočnosti in sebi do zdrave razvojne možnosti.

Ako ustavimo to spekulativno trgovanje z industrijskimi podjetji, bo odpadlo tudi anarhično izkoriščanje delavne moči in s tem bo odpravljeno tudi vse mezдно nesoglasje.

To so po mojem mnenju edino prava pota, da zajezimo današnje anarhične mezдне razmere, da rešimo gospodarstvo poloma. Dokler so naše meje še hermetično zaprte, še životarimo. A v trenutku, ko se sklene mir, ko bodo padle ovire na naših mejah, bo naše gospodarstvo razpadlo, bo naša industrija pohojena in za vedno potentana. Zadnji čas je, da rešimo mezдна gibanja po drugih bolj racionalnih načelih — drugače vesoljni potop.

ABDITUS:

O švicarski ustavi.

Sedanja ustava Švice je plod zgodovinskega razvoja te dežele, ki so ga pospešila zlasti revolucijska leta od 1830.—1848. Iz razpadajoče »Zveze švicarskih držav«, ki jo je ustvaril dunajski kongres leta 1815., se je razvila sedanja švicarska zvezna država. Njena nova ustava iz leta 1848. je bila izpopolnjena z revizijo v letu 1874. V marsikaterem pogledu spominja na ustavo „Zedinjenih držav Severne Amerike“. Zvezno sodišče, ustanovljeno leta 1874., je v mnogih silno važnih zadevah najvišji sodni dvor v deželi. Zakonodajni zastop se deli v dve zbornici, od katerih zastopa prva vse ljudstvo države, druga pa posamezne kantone kot člene zvezne države. Prvo zbornico, ki jo izvolijo vsi državljani, na-

življajo „narodni svet“, drugo, v kateri so zaštopani posamezni kantoni, pa »stanovski svet«.

Švicarji so izdelovali svojo sedanjo ustavo po vzoru ustave »Zedinjenih držav Severne Amerike«. Vendar pri tem niso pozabili na svoje domače tradicije in na to, kar je plod zgodovinskega razvoja domače države.

Švicarska ustava izhaja iz domneve, da je švicarsko ljudstvo en narod, ki je iz 22 različnih in suverenih kantonov ustvaril eno državo. Ta domneva je seveda napačna, ker tvorijo prebivalstvo te države Nemci, Francozi in Italijani. Državna ustava pravi, da so posamezni kantoni suvereni, v kolikor te suverenosti izrecno ne omejuje zvezna ustava, in da imajo pravico do suverenega življenja, v kolikor ni to izrecno pridržano zvezni vladi. Tako je Švica pravzaprav zveza držav (kantonov), ki do gotove meje žive neodvisno in suvereno druga poleg druge. Tendenca državnega razvoja pa je, da bi se ustvaril iz raznolikega ljudstva en sam, enoten narod Švicarjev. Tako nosi ustava Švice znak kompromisa med centralizmom in federalizmom.

Švicarska ustava določa, da ima skupna zvezna zakonodaja pravico izdelati in uveljaviti postave in resolucije glede vsega, kar spada v področje »zveze« glasom njenih določil. Zvezna zakonodaja vodi vso zunanjo politiko, ugotavlja in varuje ustave ter teritorialne meje posameznih kantonov, vzdržuje varnost, red in mir po vsej državi. Ona ima pravico odredb, ki se tičejo izvedbe zvezne ustave, ona jamči kantonom njihove ustavne svoboščine in skrbi, da se izpolnjujejo zvezne dolžnosti. Ima pa tudi pravico, da izvede revizijo zvezne ustave same.

Zvezni vladi je pridržano, da nadzoruje verske družbe in meniške rede; da ureja produkcijo in prodajo alkoholnih pijač; da odloča o zdravstveno-policijskih predpisih; da gradi železnice in skrbi za njihov obrat; da nadzira delo v tvornicah; da skrbi za prisilno zavarovanje delavcev. V njeno področje spada celotno trgovsko pravo. Zvezna vlada ima tudi zelo obsežen nadzorstveni delokrog. V njeno področje spada nadzorstvo rek, veletokov, gozdov, voznihi cest in mostov. Nadalje ima pravico, da razveljavlja tiskovne postave posameznih kantonov, njihove predpise o naselitvi in pridobitvi volilne pravice; nadalje vrši tudi v mnogih drugih ozirih splošno nadzorstvo.

Organizacija švicarske zveze temelji na uredbah posameznih kantonov, zato je zvezna vlada skoro v vsem podobna kantonskim vladam. Švicarska zvezna ustava je vsled tega iznos navad in uredb posameznih kantonov, pozna se ji pa tudi ameriški vzor. Vsebuje številne kompromise, ki so bili neizbežni vsled razlik v narodnosti, jeziku in veri prebivalstva posameznih kantonov. Odtod izhaja njena navidezna nepopolnost.

Razvoj političnih uredb v posameznih švicarskih kantonih se je vršil namreč bolj po logiki praktično uveljavljenih demokratičnih idej kakor pa

po logiki učenjakov. Teoretično so na primer sicer ločene zakonodajne, izvršilne in sodne funkcije, toda v praksi ta ločitev ni strogo izvedena. Vrhovno načelo, na katerem slone vse politične uredbe, je, da izvršuje v vseh zadevah pozitivno kontrolo ljudstvo samo in sicer največkrat neposredno. Zakonodajni zastopi posameznih kantonov imajo besedo pri izvršitvi ali pa razlagi postav. Okolo njih se suče politično življenje v kantonu.

Oblika vlade v posameznih kantonih je različna, ker ima vsak kanton svojo zgodovino, ima toraj tudi svoje individualne politične metode. Zgolj v tem so si enaki, da ima vsak kanton le po eno samo zbornico. V štirih kantonih (Uri, Unterwalden, Glarus, Appenzell) je deželna občina tak zakonodajni zastop, to je, isti je sestavljen iz vseh volilnih upravičencev. V vseh ostalih kantonih je zakonodajni zastop reprezentativen. Njegovi člani so izvoljeni od ljudstva naravnost, večinoma tudi tajno. Ponekod imenujejo take kantonske zastope »veliki svet«, drugod zopet »kantonski svet«, ali pa tudi »deželni svet«.

Funkcije teh od ljudstva izvoljenih svetovalcev so zelo obsežne. Sklepajo postave v imenu ljudstva, volijo večinoma vse upravne uradnike in vrše strogo nadzorstvo nad vsem upravnim aparatom. Kantonska vlada je izvršilna oblast, iz ljudskih zastopnikov sestavljena komisija »velikega sveta«, »kantonskega sveta«, »deželnega sveta«, ali kakor se že imenuje. Njemu je odgovorna za vse svoje dejanje in nehanje. V vseh kantonih je namreč izvršilna oblast poverjena kolegijskim oblastnijam. Te komisije nazivljajo v različnih kantonih tudi različno. Ponekod jih imenujejo »mali svet«, drugod zopet »vladni svet«, ali pa tudi drugače. Njih uradna doba se ravna po legislativnih dobah, ker so tesno zvezane z zakonodajnimi zastopi. Navadno so njih člani zopet izvoljeni, tako da v praksi niso potrebne večkratne osebne izpremembe. V enajstih kantonih voli člane izvršilne komisije naravnost ljudstvo, v osmih »veliki svet« ali kakor se že imenuje kantonski »parlament«. Vedno je pa »mali svet« le komisija kantonskega zastopa. Njegovi člani se udeležujejo dela in debat zakonodajnega zastopa. Ta »mali svet« ali »vladni svet« ali kakor se že nazivlje, vodi zakonodajni zastop v vseh važnih zadevah, je nekak poslovodja zbornice, ki ne odstopi niti takrat, kadar propadeje njegovi predlogi v plenumu. Navadno je sestavljen iz zastopnikov večjih političnih strank.

Četudi je švicarsko ljudstvo v vseh kantonih preneslo svoje zakonodajne pravice na reprezentativne zbornice, z izjemo v onih kantonih, ki so ohranili primitivne deželne skupščine, si je vendarle pridržalo več kot zgolj pravico, izvoliti svoje poslance. Največji kanton — Bern — ima le nekaj malega več kot pol milijona prebivalcev; večina kantonov šteje manj kakor 100.000 duš. Povprečno znaša število prebivalstva enega kantona 120.000 duš. V takih »državicah« je ljudstvo o vseh političnih za-

devah dobro poučeno in vsak trenotek pripravljeno, da samo presodi vse eventualne spore. Nazori in interesi prebivalstva niso preveč različni in zato ljudstvo nima potrebe, da bi delilo svoje politične pravice z ljudskim zastopom. V sedmih nemških kantonih sme gotovo število volilcev (ki se suče od 1000—12.000) zahtevati ljudsko glasovanje o tem, ali naj se »veliki svet« ali kakor se že nazivlje, razpusti ali ne. Ako izid ljudskega glasovanja vprašanju pritrди, se mora zbornica raziti in razpišejo se nove volitve. Skoro v vseh kantonih se lahko doseže ljudsko glasovanje o tem, ali je veljavna ustava potrebna revizije ali ne. Če se sklene, da je revizija potrebna, se ista lahko raztegne na vso zakonodajo.

V nekaterih manjših kantonih ima ljudstvo tudi pravico ugovora. Tako je mogoče po preteku gotove dobe (navadno enega meseca), odkar je »veliki svet« razglasil kakšno novo odredbo, s peticijo, katero je podpisalo zadostno število državljanov, izsiliti o njeni potrebnosti ali nepotrebnosti, ljudsko glasovanje. Odredba ostane v veljavi ali pa se zopet razveljavi, kakršen je pač izid glasovanja. Kdor ne glasuje, o onem se smatra, da je s postavo zadovoljen.

Demokatična misel je v Švici tako globoko izvedena, da ljudstvo lahko na več načinov vpliva na zakonodajo. Peticijska pravica je za zakonodajo inicijativna. Izvzemši ženevskega kantona, ima ljudstvo v vsakem kantonu pravico, da vpliva s peticijami na ustavne reforme. V vseh kantonih, izvzemši kantonov Luzern, Freiburg in Wallis, se ta pravica lahko uveljavlja celo takrat, kadar gre za navadne postave ali njih izpremembe. Od leta 1891. dalje se lahko s peticijo, ki jo je podpisalo najmanj 50.000 volilcev, vložiti predlog, da se ustava izpopolni. Glede navadne zakonodaje se lahko v vseh kantonih, izvzemši v treh zgoraj označenih, s peticijami predlaga osnutke novih postav.

Zakonodajni zastop mora tako predloženi osnutek zakona predložiti ljudstvu, da glasuje o njem. Ako sprejme ljudstvo osnutek, obvelja isti kot zakon. Če gre za izpopolnitev ustave, se sme predlagati dopolnilo ali izpremembo v čisto določnem besedilu ali le v splošnih izrazih. V zadnjem primeru mora ljudsko zastopstvo predlog primerno oblikovati in ga nato predložiti ljudstvu, da glasuje o njem. Ako ima ljudski zastop načelne pomisleke, se sme obrniti glede teh še pred glasovanjem o predlogu na volilce. Če pa peticija vsebuje že določno formuliran predlog, postane, ko mu ljudstvo pritrди, del temeljne državne postave. Število podpisov, ki so potrebni pri takšnih peticijah, se ravna po številu prebivalstva posameznih kantonov. Navadno zadošča 5—6000 podpisov.

V praksi se je uveljavil namesto ugovora in inicijative — referendum. V vsakem kantonu, izvzemši katoliškega Freiburga, je v eni ali drugi obliki ljudstvu zajamčeno, da se mu mora predložiti v glasovanje vsaka važnejša postava, preden postane veljavna. V malih kantonih ta oblika zakonodaje ni nova, ker so bili že od nekdanj navajeni na demo-

kratično državno življenje. V ostalih kantonih pa je dobil referendum posebno obliko. V približno polovici kantonov se morajo nove postave predložiti ljudstvu, da se izreče o njih, in sicer, ako ljudstvo to zahteva s peticijo, ki je opremljena s potrebnim številom podpisov. V ostalih kantonih — z izjemo konservativnega Freiburga — pa se morajo vse važne postave predložiti ljudstvu, da sklepa o njih. Država sama ima od leta 1874. uvedeno fakultativno glasovanje. Glasovanje je obligatorično, kadar gre za izpremembo ustave. O državnih proračunih se navadno ne glasuje. Le kadar so potrebni, izredno visoki presežki, jih mora odobriti ljudstvo.

Lokalna uprava se deli na okraje in občine. Okraj je del državne uprave, občina je samoupravno telo. Okraj vodi policijsko upravo in izvršuje kantonske postave po okrajnem uradniku ali vladnem namestniku, ki je ali imenovan, ali izvoljen od ljudstva. Ponekod mu stoji ob strani izvoljeni okrajni svet.

Občina uživa pri upravljanju svojih zadev svobodo kakor pač malokje. Upravlja svoja posestva, policijo, šole, skrbi za ubožce itd. O občinskih zadevah odločuje skupščina vseh volilcev. Občina pa služi tudi kantonski upravi kot nekakšen pododdelek okraja. V tem primeru je predvsem volilni kraj pri volitvah uradništva ali v primeru referenduma. Tozadevno je podrejena kantonski oblasti.

Enotnosti lokalna uprava ne pozna. V francoskih kantonih na primer ne odloča ljudstvo na občinarskih shodih kakor v nemških, temveč potom izvoljenega »sveta«. V občinah, kakor tudi v kantonih, ima izvršilno moč oblast, ki ji predseduje načelnik — občinski uradnik, sindikus ali maire.

Državljanška pravica je ozko zvezana z bivališčem, ker je občina nekakšna politična rodbina. Zvezna postava ureja sicer naturalizacijo, toda državljanstvo se more pridobiti le na temelju kantonske ali občinske postave.

Zvezni svet (centralna vlada) je izvršilna oblast državne zveze. Zvezni svet ima 7 članov, katere izvolita za dobo treh let obe zbornici na skupni seji. Po določbah ustave mora teh sedem članov zveznega sveta zastopati sedem kantonov od 22. Zvezni svet ima predsednika in podpredsednika, ki ju izvoli zvezna skupščina (obe zbornici skupaj) izmed sedmih članov vlade za dobo enega leta. Ponovna zaporedna izvolitev predsednika ni dopustna; vendar sme podpredsednik biti izvoljen za predsednika.

Odredbe izvršilne oblasti popravljati ali zavreči ima pravico le zakonodajni zastop.

V zvezni svet more biti izvoljen vsak švicarski državljan, tudi če ni član nobene zbornice. Vendar se izvolijo navadno člani zvezne skupščine. Kantona Curih in Bern sta vedno zastopana v zveznem svetu.

Triletna uradna doba zveznega sveta se krije z ono narodnega sveta. Ob pričetku triletna legislativne dobe spodnje zbornice, se sestane obe zbornici, da izvolita zvezni svet (centralno zvezno vlado). Ako se razpusti narodni svet pred potekom svoje legislativne dobe, se tudi zvezni svet, ko se sestane novo izvoljeni narodni svet iznova izvoli.

Predsednik zastopa zvezni svet pri sprejemih zastopnikov drugih držav, uživa kot predsednik ugled in v diplomatičnih pogovorih mu gre naslov ekselencja. Tudi njegova plača je nekoliko višja nego ona njegovih tovarišev v zveznem svetu. V ostalem pa zgolj predseduje sejam zveznega sveta.

Člani zveznega sveta ne smejo biti hkratu tudi člani ene ali druge zakonodajne zbornice; vendar se smejo udeleževati njihovih sej in debat; staviti smejo tudi predloge. Pravice glasovanja nimajo. Vendar vodijo dejansko delo zbornic in vsak predlog se jim mora pred glasovanjem predložiti, da izrečejo svoje mnenje o njem. Ako njih predlog ne obvelja, jim vsled tega ni treba odstopiti, kakor je to običaj v drugih parlamentarno vladanih deželah. Švicarski ministri so namreč izvoljeni za gotovo dobo, ne le za tisti čas, dokler imajo uspeh v parlamentu. Zvezni svet je namreč navadno sestavljen tako, da so v njem zastopniki dveh ali treh političnih strank. Njih naloga ni, da bi nastopali v političnih zadevah vedno enotno, temveč njih poglobljena naloga je, da harmonično opravljajo tekoče posle. Tako je zvezni svet podoben ministrstvu, ki rešuje tekoče upravne posle v sedmih oddelkih. Vsak član zveznega sveta je šef enega izmed sedmih oddelkov, vendar je medsebojna zveza teh oddelkov večja kakor kjerkoli drugje. Zato je tudi medsebojna kontrola v posameznostih lahka. Vse važnejše odločbe izdaja zvezni svet kot celota. Posamezni oddelki so sledeče razdeljeni: zunanji posli, justica in policija, notranji posli, vojna, finance in davki, industrija in poljedelstvo, pošta in železnice

Ker so člani zvezne vlade obenem tudi dejanski voditelji svojih oddelkov, so zelo obremenjeni, vsled česar ne morejo predstavljati potrebno politično enotnost. Niso zgolj politični voditelji, temveč so obenem tehnični uradniki; opravljati morajo politično in administrativno delo. Naloge zveznega sveta so torej zelo raznolične, upravnega, zakonodajnega in sodnega značaja.

Zvezni svet je zelo tesno zvezan z zakonodajnim zastopom. Predlaga zbornicam nove osnove postav, predlaga letna poročila o upravi in letne proračune. Obe zbornici pa imata pravico, da razveljavita vsako odredbo zveznega sveta, tudi če ima zgolj administrativni značaj.

Nekatere zelo važne dolžnosti zveznega sveta so sodnega značaja. Zvezni svet namreč tudi presoja, ako so pogodbe, sklenjene med posameznimi kantoni ali z drugimi državami, v skladu z določbami zvezne ustave. Pravtako mora zvezni svet odobriti razne postave in odredbe

posameznih kantonov. Nadalje razsoja tudi tožbe zaradi prekršitve postav in nadzoruje kantonske uradnike, v kolikor so izvršilni organi zveznih postav.

V administrativnem pogledu mu pristojna imenovanje uradnikov, kolikor spada to v njegovo področje. Nadalje vodi upravno delo, oskrbuje zvezne finance in opravlja vse zunanje posle. Zvezni svet varuje tudi ustavno življenje posameznih kantonov, v kolikor jim je to zajamčeno v zvezni ustavi, izvršuje odločbe zveznih sodišč in odločbe o sporih med kantoni. Če je potrebno, je upravičen, da vpokliče kantonske čete in jih uporabi pri obrambi, ako je nevarnost nenadna in ljudski zastop v tem trenutku ni zbran. Vendar pa število vpoklicanih čet v tem primeru ne sme presegati 2000 mož, njih službena doba pa ne treh tednov. Ako je potrebno večje število vojakov ali pa se njih službena doba podaljša nad tri tedne, se mora sklicati ljudski zastop, ki naknadno odobri tudi že storjene ukrepe.

Ustava nalaga zvezni vladi pažnjo, da ima prebivalstvo posameznih kantonov prost, obvezen in versko svoboden šolski pouk in da se v kantonskih postavah varujejo državljanske politične svoboščine.

Zvečinoma izvršujejo zvezne postave kantonski uradniki, ker je zveznih le malo; le zunanje posle vodi zvezna vlada sama po svojih uradnikih. Sama upravlja tudi carino, pošto in brzojav, zvezna vojaška skladišča, špiritni monopol in politehniko.

Prizivi proti odločbam zveznega sveta gredo na zvezno sodišče. Vendar so gotovi upravni spori pridržani zvezni skupščini, tako posebno vsi verski in cerkveni spori. Večina ustavnih sporov spada pred ljudski zastop, ako ni v postavi za nje izrečno določeno zvezno sodišče kot kompetentno razsodišče. Pred zvezno sodišče spadajo predvsem ustavopravni spori med zveznimi in kantonskimi oblastnjami.

Zvezni kancler je institucija iz starih časov. Izvoli ga zvezna skupščina za tri leta. On je vrhovni uradnik pisarne zvezne skupščine, ki skrbi zlasti za diplomatične formalnosti in običaje.

Prava in edina zakonodajna oblast je tedaj zvezna skupščina, ki se deli na dve zbornici: v narodni svet in v stanovski svet, ki zborujeta vsaka zase. Skupno izvršita le volitev nekaterih uradnikov in sodnih funkcionarjev. Razlike med njima ni nobene. Ob začetku vsake parlamentarne sesije, se vse gradiivo, ki ga je obdelati, razdeli na obe zbornici enakomerno na konferenci obeh predsednikov zbornic. V obeh zbornicah se sklepa z absolutno večino glasov.

Ljudska zbornica šteje 147 članov. Volilnih zveznih okrajev je 52, tako da pride povprečno 20.000 prebivalcev na en volilni okraj. Volilni okraji so omejeni tako, da ne prestopajo mej posameznih kantonov.

Vsak švicarski državljan, ki je dopolnil 20. leto, in je upravičen voliti v kantonske svete, ima volilno pravico tudi za ljudsko zbornico (na-

rodni svèt). Zgolj duhovniki nimajo volilne pravice. Volitve se vrše po proporcijem sistemu. Volitve so vedno v oktobru, in se vrše povsod na eno in isto nedeljo.

Druga zbornica, to je stanovski svèt, šteje 44 članov, iz vsakega kantona po dva. To je nekakšen senat. Ti zastopniki so povsem odvisni od svojih kantonov. Nekateri kantoni jih volijo za dobo enega leta, drugi za dve, pa tudi za tri in štiri leta. V nekaterih kantonih jih voli ljudstvo neposredno, ponekod pa jih izvolijo kantonski ljudski zastopi.

V vseh važnih rečeh sta ti dve zbornici vodilki države. Predlogi se odkazujejo posameznim komisijam, vendar je zvezni svèt tista velika komisija, ki navadno o vsem odloča.

Ako bi se obe zbornici zedinile na revizijo ustave, se ista izvrši navadnim parlamentarnim potom, nakar se mora predložiti še ljudstvu v odobrenje. Pa še na drugačen način je mogoče izvesti revizijo ustave. Ako namreč ena zbornica zahteva revizijo, druga jo pa odklanja, ali če 50.000 volilcev s peticijo zahteva revizijo, se mora vprašati ljudstvo, če smatra revizijo za potrebno. Če večina temu pritrdi, se morajo izvršiti nove volitve in nanovo izvoljeni zbornici morata izvesti revizijo. V vsakem primeru pa se mora od obeh zbornic sprejeto dopolnilo ustave še enkrat predložiti ljudstvu, da glasuje o njem.

Funkcije, ki jih izvršujeta obe zbornici skupno, so sodnega in volilnega značaja. Zvezna skupščina izvoli zvezni svet, zvezne sodnike, kancelerja in generale armade. Le ona ima pravico do pomilostitev. Nadalje razsoja tudi kompetenčne spore med zveznimi oblastmi.

Sodna uprava je v rokah kantonov in le v čisto določenih primerih je mogoč priziv na zvezno sodišče. Kljub temu je sodna uprava v vsej državi precej enotna. V vsakem kantonu poslujejo okrajna sodišča kot prva sodna instanca in po eno kantonsko sodišče kot prizivna oblast. Nadalje poslujejo takozvani mirovni sodniki, katerih smoter je, da posredujejo v vseh zasebnih pravnih najpoprej za mirno poravnavo. Policijski prestopki se obravnavajo pred okrajnimi sodišči, večji kazenski delikti pa pred poroto ali pred posebnim kriminalnim sodiščem. V treh največjih kantonih (Ženeva, Curih in St. Gallen) poslujejo tudi kasacijska sodišča, v Curihu in Ženevi še trgovski sodišči.

Sodniki se v Švici navadno volijo. Uradna doba kantonskih sodnikov je zelo različna, navadno od 3—6 let. Sodnike nižjih instanc izvoli neposredno ljudstvo, one višjih instanc imenuje kantonski svet. Za izvolitev sodnika niso predpisani nobeni pogoji, vendar se za višja sodišča izvolijo navadno juristi po poklicu.

Področje zveznega sodišča je natančno določeno, vendar je njegov delokrog precej omejen spričo vsemogočnosti zvezne skupščine. Zvezno sodišče ima devet sodnikov, katere izvoli zvezna skupščina sama za dobo 6 let. Zvezna skupščina voli vsaki dve leti enega izmed te deveto-

rice za predsednika, enega za podpredsednika. Sodišče se vsako leto novo razdeli na tri oddelke: na kazenski, na tožbeni in na prizivni oddelek. V kazenskih zadevah je zvezno sodišče razdeljeno na pet okrajev. V zveznosodnih okrajih fungirajo policijski in sodni uradniki kantona kot delegati zveznega sodišča.

Iz načela, da je prava in naravna naloga zveznega sodišča, ščititi ljudstvo in državljane pred zlorabo oblasti po zveznih ali kantonskih uradih, se je razvila njegova sedanja obsežna jurisdikcija. Sem spadajo zlasti spori med posameznimi kantoni na izpolnitev medsebojnih dogovorov; spori o kantonskih mejah, kompetenčni spori med različnimi kantonskimi oblastmi, spori o ustavnopravnih jamstvih državljanskih pravic, zaščita pred dvojnimi obdačenjem, zaščita tiskovne svobode in pritožbe proti zmotnim odločbam kantonskih oblasti.

Pravde med posamezniki na podlagi zveznih postav so prepuščene kantonskim sodiščem, ki poslujejo v takih primerih kot zvezna sodišča. Ako gre v teh pravih za vrednost 3000 frankov in več, je zadnja prizivna instanca zvezno sodišče samo. V pravih zaradi sporov med posamezniki odnosno korporacijami, nadalje v pravih proti državi, kantonom, ali v pravih med državo in kantoni posluje zvezno sodišče kot prva instanca.

Izmed kazenskih deliktov spada pred zvezno sodišče veleizdaja, upori proti oblastnim in takšni politični delikti, ki provzročujejo izgrede in nemire.

Sodne odločbe so veljavne za vso državo, ne glede na to, v katerem kantonu so bile izrečene.

Boj proti prostituciji in spolnim boleznim.

DR. MANO DEREANI:

O VPRAŠANJU PROSTITUCIJE.*

Sem za odpravo koncesionirane, reglementirane prostitucije v javnih hišah in upam, da bo padla moja neznatna beseda vsaj kot mali utež na to stran tehtnice.

Naše mišljenje o stvareh je produkt iz vzgoje, pouka in izkušenj življenja. Vsakomur je merodajno lastno prepričanje dotlej, da ga tehtni vzroki ne dovedejo do drugačnega naziranja.

Iz lastnega naziranja podam torej nekaj izjav. Ne domišljujem si, da bi bile te moje izjave vsestransko merodajne o tako važnem predmetu kot je ta, pač pa hočem dati s tem začetkom pobudo strokovnim ve-

* Referat na vladni anketi o vprašanju prostitucije in spolnih boleznih 22. IV. 1919.

ščakom in pred vsem svojim stanovskim tovarišem, da se z vso resnostjo zavzamejo za reševanje tega vprašanja po svojih najboljših močeh in zmožnostih.

Pa če moje mnenje zadene na odpor, ali na ugovor, da veljam za nemodernega moralista, zelota in makari me zadene zbadljivka „rodoljuba z dežele“, nič za to! Ne bom niti osramočen, niti razžaljen.

V razpravi je danes kočljivo vprašanje, seksus, posebno glede njega nepravilnih izrastkov in nezdravih pojavov.

Omejujem se tu le na vprašanje prostitucije v javnih hišah — in to s stališča e t i k e.

Nekateri poreko: da je to vprašanje zanimivo, drugi, da je banalno, trivijalno, še drugi, da je nepotrebno, dolgočasno in zopet drugi, da je nujno, pereče.

Zame je to povsem resno vprašanje, kot sem trdil to že na zboru zdravnikov — že rešeno vprašanje in sicer ugodno in zdravo rešeno po pravdoreku vlade: „naj se ta tempelj obskurnega kulta odstrani“.

Pozdravljam odkrito in iskreno ta modri sklep brez vsakega pridržka.

Te svoje trditve hočem nekoliko utemeljevati. Da se približamo resnici, je treba konvencionalno laž, ki ji pravimo „družabna spodobnost“, neusmiljeno in brezobzirno razgaliti.

Kdo izmed nas, gospodje, bi imel dvomljiv pogum, da bi zagovarjal take naprave napram svojim materam, sestram, napram ženam in hčeram; kdo bi si osmelil priporočati poset teh hiš, — recimo iz ozirov higijene in profilakse, — svojim sinovom in bratom?

Naš r o d b i n s k i in naš d r u ž a b n i čut se strogo protivita takim nakanam. Če nam samim, oziroma našim sorodnikom, prijateljem in znancem te hiše niso potrebne, zakaj bi bile pa potrebne drugim? Temu se zoperstavlja vsako dostojno rodbinsko in družabno čutenje!

To moj prvi argument!

*

Prostitucija je v prvi vrsti kupčija, in javna prostitucija, že podjetje. Dobička od podjetja pa ne vlečejo zaposlenke, nego drugi činitelji. Kakor vse nesnažne kupčije prihaja k nam nemara tudi ta iz orijenta, iz obljudljene dežele.

Zaposlena sta tu oba spola. Moški in ženska. Moški aktivno, ženska, kot vedno, pasivno. On — delodajalec — plačnik, ona delojemalka — sužnja. Tu se prodaja in kupuje slabo telesno blago in še slabša duševna vrednost. Cena v denarju je blagu primerna. V tej umazani kupčiji med strastjo in dušo, tiči ravno vsa grda nesramnost. To kupčevanje z umazaniam telesom in mrtvo dušo je ono, kar pobijam. V tej družbi je moški slabejša kultura, ker vedoma kupuje nesnago.

Mislím pa, da mora v spolni ljubezni veljati etično načelo: človečnosti in altruizma, ne pa brutalnost in nizkotnost.

Splošni položaj teh interniranih žrtev nam je vsem jasen. Če kdo udara, da se jim godi dobro, da delajo imenitne kupčije, je to milo rečeno frivolnost. Če trdi kdo, da same nočejo pustiti svoje obrti in se nečejo podati na čednejšo pot, je dotičnik cinik socialne bede. Branijo se zapustiti to življenje, ker jim je zunaj med nami onemogočeno pošteno družabno stališče. Primerjati so gobovim bolnikom starega veka, katerih se je vsakdo ogibal. Boje se doma, boje se prejšnjih jasnih dni, ker to vse je zanje, propalice, izgubljeni raj.

Naša dostojnost in naš čut usmiljenja se vsemu temu upira. Saj so one vsekako članice socialne in demokratične družbe, po zakonu niso nikake zločinke, in niti volilne pravice jim ne moremo odrekati, vsaj plačujejo ogromne davke. Odkod tedaj ta globoki prepad, med njimi in nami, da se čutiš onečaščenega, ako te ona javno pozdravi, in da je njim zabranjen zopetni vstop v dostojnejše kroge?

Naša studena hladnost je le poza, naša stojična mirnost le gesta vsemu temu nasproti, » v srcu pa nam je hudo«.

Če tam slučajno niso zaposlene naše sorodnice, nas more vseeno zadeti krik te socialne bede in propasti!

Pošteni naš socialni in demokratični čut je moj drugi argument za vladno odredbo.

*

Iz statističnih podatkov smo doznali, da je bilo v Ljubljani približno 20 teh dišečih cvetk javno na razpolago, lahkokrilih metuljev pa, ki so srebali ta med, je bilo mesečno aktivnih 5—6000. To je nekam čuden proporčen sistem! Vsaka teh nesrečnic mora pogoltniti dnevno najmanj deset polnih »čaš opojnosti«.

Eksistira na vesoljnem svetu kak živinozdravnik, ki bi kaj takega prisojal živinčetom?

To ni več spolnost, to je mehanizem. Ženska je fantom in moški je avtomat, in ta spolni pojav je navadna masturbacija v rafinirani obliki.

Pa obrnimo ta peklenski stroj! Dvajset ženskih spolnih avtomatov, pod policijskim in celo pod zdravniškim nadzorstvom, v vladno koncesioniranih strojnica, rešuje in naj reši seksualni problem nadmilijonskega naroda v dvajsetem stoletju! Naj tu pripomnim, da je padla v naši javnosti gorostasna zahteva — tiskana črno na belem — da dokler država materijelno ne omogoči mlademu moštvu, da zamore stopiti v legitimni zakon, — toliko časa mu mora biti dana prosta pot do plačane ljubezni. Po kranjsko rečeno: da naj reši teh dvajset mamzelk vse naše neoženjeno moštvo v spolnem oziru.

Gospoda, vprašam samo: kdo pa naj reši naše ženstvo? To naj bo moj tretji argument!

*

A še jih najdeš, ki trdijo, da je obstoj teh hiš življenski pogoj in po-reko: to kopičenje nesnage in družabnih smeti je potrebno zlo, kakor so potrebne kloake in kanalizacija. Zlo je to pač, pa zlo brez vsake potrebe in brez vsake koristi! Je že res, da človek ni posebno izbirčen, kadar gre za »lakoto in ljubezen«. A piti gnojnice in požirati mrhovine vendar le ne sme. Nezdrave biološke pojave je treba odstranjevati, dušiti, a ne jih gojiti in krepiti z uradnimi koncesijami. To je menda jasno in razumljivo brez vsakega utemeljevanja in brez vseh argumentov!

Ako vlada zaradi odstranitve teh hiš ni povprašala vseh stanov — in nas zdravnikov še posebej ne — kaj za to? Imela je gotovo najboljšo mnenje o našem okusu. Prav pa je, da se v dosego uspešnega boja in uspešnih sredstev zoper nezdrave seksualne razmere zasliši tudi nas. Posamezniki in naj si bodo to tudi zdravniki specialisti, prihajajo pri reševanju tega socialnega zla le kot del v poštev. Nam zdravnikom pripada odločilen vpliv pri zboljšanju zdravstvenih naprav glede tega predmeta sploh.

Kar se tiče odstranitve takozvane reglementirane, kasarnirane, javne prostitucije, je moje mnenje to, da bi bili mi zdravniki že davno lahko podali inicijativo v to. Ako tega nismo storili, kaj bi bili zlovoljni in se držali černo kot znani Dalai-Lama v Lassi — če se na svetu ne vrši vse po njegovi volji.

*

Razmerje higijene do javnih hiš.

So možje, ki trdijo z vso resnobo, da zahteva javna higijena vzdrževanje teh »pribežališč grešnikov«. Kdo to veruje?

Kaj ima higijena, to čedno dekle, opraviti s to nesnago! Higijena ni kumovala pri rojstvu te kulturne spake, niti posvetovalna sestra ona tam ni bila.

Pa se cepi dlaka, da treba ločiti higijeno od morale, češ, kdor temu nasprotuje, ima le moralne predsodke!

Ali nista higijena in morala istega, čistega izvora? Ali nista legitimni sestri, ki hodita roko v roki in se posebno v pubertetni dobi združujeta v eno celoto? Higijena je telesna morala, in morala je duševna higijena! Zakaj naj bi mi zdravniki izločevali duševnost iz naše teorije in prakse? In zakaj naj bi polagali večjo važnost na telesno zdravje kakor na duševno jakost, katere glavna opora je ravno zdravje, etični čut? Življenje, ki temelji na pravno-zdravi podlagi, bo tudi v telesnem oziru bolj odporno.

Življenje obstoji iz dveh komponent: telesnosti in duševnosti; in prava rezultanta obeh je ona smer, ki se zrcali v alegoriji stavka: »Zdrava duša v zdravem telesu«.

Pa da se razumemo!

Morala ni suhoparna redovnica, ne asketična babura, niti ne moderna, histerična dama! Morala je zdrava, življenja polna hči narave. Tudi za drugo, papricirano, marinirano, spolzko-slizasto močeradko nisem. So estetik, ki pripisujejo celo nekaterim grehotam lepoto. Že prav — a tu ni lepote, je gola grdoba. Ne maram se spuščati nadalje v podrobnosti morale in nje potvorb, naj samo poudarim, da med npravstveno-zdravim, plemenito lepim in med nezdravim spakam ni kompromisa.

Tolerančne hiše naj bi bile »profilaktična sredstva« proti razširjanju spolnih bolezn. To naziranje je že premagano stališče in deloma že tudi znanstveno in statistično ovrženo.

Kdo pa zahaja v ta hram sramote, v ta eldorado seksualnih cinikov? Po večini bedasta mladina vseh stanov in slojev. Naduta prešernost in skrajna pijanost jih tira tja v senci nočnih mrakov. Kažipot jim je bojazen do »živih posledic« spolne združitve in vstopnica jim je strahopetnost pred alimentacijami. Tam se vrši divja združitev med Bacchom in omadeževano Venero, a kar je glavno — brez spočetja in brez dedščine. In to je vsa profilaksa!

A posledice vseeno ne izostanejo! Tudi tu se spočne plod! »Dična dvojica« ali celo »kolegij treh«: ulcus, gonorea in lues, in pa duševna blaziranost in dekadenca. Reci kdo, kar hočeš, to stoji, da so častilci teh lepote etično manjvredni.

Modri možje trdijo, da ubija alkohol protoplazmo, ta seksualni »fuzel« pa resnično degenerira moško srce in glavo.

Vrag vzemi tako profilakso!

Ko tu notri moštvo po mestih žrtvuje umazanim boginjam svoj mladostni cvet — vene in se suši tam zunaj na vrtnih gredah drugo sveže cvetje vsled pomanjkanja živih studencev.

A se čudimo, da propada svet!

*

Zdravstvo in javna prostitucija.

Prej naletiš na belo vrano kakor na spolno zdravo prostitutko. Vsi tozadevni zdravniški in policijski predpisi so in ostanejo pomanjkljivi in neizvedljivi. Naj navedem v pojasnilo krilate besede iz zdravniškega kroga. Tovariš je zatrjeval z nekako komično resnobo, da so vladale v Ljubljani tozadevno idilične in tako idealne razmere, da so zabelježevali komaj 5‰ obolenosti. Neki vojaški zdravnik strokovnjak se je bil baje celo izrazil, da se v Ljubljani sploh ni mogoče okužiti. A pripomnil je pod črto v komentarju: „Te navedbe pa ne veljajo za gonoreo, po domače tresavca, ker je ta bolezen pri nas že vsakdanji kruh.“ Take izjave lahko stopnjujejo nevednost nepoučenega ljudstva že do skrajnosti in lahko se najde kdo, ki bo mislil, da se začenja pri nas spolna bolezen šele s terciarno sifilido. Vrnimo se k zdravstvu! Misli li kdo, da obiskovalci teh zavodov ne ponujajo in prodajajo tudi svojega smetljivega zrna izven veže?

Oni krošnjarijo „svi i svuda“! Odkod pa nebroj naših modernih Kleopater, ki so že pri prvem objemu sprejele strup kačjega pika v telo in dušo? Največje zlo še ni to, ako se okuži moderni Don Juan, ki prevzame na svojih avanturah itak že vsak riziko v proračun. Veliko je pa ono zlo, če okuži dotičnik vedoma bitje, ki mu je poleg ljubezni in udanosti zaupalo svoje krasno zdravje.

Če bi bili ti „internati“ v zdravstvenem oziru le količkaj zanesljivi in vredni, bi bilo logično in dosledno s pomnožitvijo le-teh zabraniti razširjenje spolnih bolezni. A taka absurdna domneva ne bo niti najbolj gorečega zagovornika omamila.

Za omejitvev spolnih bolezni so bolnišnice, a ne bordeli.

*

In socijalni oziri?

Smo li vsled ustanovitve javnih hiš bili kdaj na boljšem? Nasprotno! Seksualna mizerija le vedno narašča. Tam se nasitijo obojespolno do otopelosti. Moški stresajo tam milijarde v blato.

Drugi del posebno dostojnega ženstva ne dobi niti eksistenčni minimum, je prisiljen do celibata in do seksualne abstinence. Tako narašča armada seksualnega proletarijata in sili do seksualne revolucije. Posamezni znaki so že tu: konkubinat, razporoka, prosta in divja ljubezen.

Seksualno vprašanje je brezdvomno najvažnejši del splošnega ženskega vprašanja in ko se ženstvo, ki je že na pohodu, vsestransko organizira, bo ono rešilo to vprašanje, vsaj kar se tiče javnih hiš, po svoje temeljito in odločno, tako odločno, kot bi danes nastopili mi moški, če bi bilo na dnevnem redu vprašanje moških bordelov. Profesor Kraft-Ebbing imenuje moško prostitucijo največjo gnusobo človeške družbe — ali naj velja za: ženstvo v današnji prosvetljeni dobi — drugo načelo? To naj bo moj zadnji argument!

*

Belokranjec rabi izraz „premodriti“, kedar hoče finejše nijansirati očitno goljufijo. Ne „premodrujmo“ s sugestivnim olepšavanjem in opravičevanjem absolutne grdobe, sami sebe in drugih!

Tako beganje našega boljšega prepričanja bi bilo podobno oni sitni, brenčeči muhi, ki nas moti pri resnem delu; muhi, ki je taka, kakor jo opisuje Zola „na površju leskeča in zlata, a se hrani od blata“. To ne bi bila jasna podoba našega pravega čutenja, pač pa megljena. To bi bili spekulativni filozofizmi, in teh nečemo!

Pristati na obstoj teh hiš iz različnih postranskih pomislekov, bi bila malomarna koncesija slabšem principu naše duševnosti. Res je, da je teoretično moraliziranje in kritiziranje nedostatkov lažje delo, kakor pa nova zgradba na znanstveno-stvarni podlagi. Res je, da nauki niso življenje. A če hočemo nekaj slabega izboljšati, moramo vendar prej spoznati in pripoznati, da je obstoječe slabo. Naša pamet nam pravi, in iz etično-

moralnega ozira smo vsi prepričani, da je predmetna zadeva absolutno zlo. Naj upoštevam le en moment!

Pripoznanje tolerančnih hiš potom vlade in zakonodaje grozovito zmede npravstveno pojmovanje posameznika in družbe; dotičnik, ki k temu že nagiba, ne vidi v tem nič nepravlega, vsaj je dovoljeno od vlade in toraj ne more biti to nič slabega, nič grdega. Na drugo stran je pa prepričan, da je v zdravstvenem oziru lahko brez skrbi, ker je tam zdravniška kontrola. A moti se v prvem in drugem, in ko obojno zmoto spozna, je že prepozno.

Za odpravo so različni znanstveniki vseh strok, nekateri zavzemajo nevtralnno stališče napram prostituciji sploh, a so za strožjo kontrolo nejavne prostitucije; za obstoj v tem smislu kot doslej pa ni nihče.

V moralnem oziru vplivajo te javne hiše katastrofalno, to je ugotovljeno; nasprotno pa ni nikakor dognano in dokazano, da bi bile te naprave le količkaj koristne, bodisi v socijalnem, bodisi v zdravstvenem oziru.

„Proti“ govori jasno in glasno priznan faktor: etika, pozitivno za — ničesar!

Popolnoma pravilno je tedaj, da se te naprave kot take odstranijo.

S tem je storjen odločen korak naprej do zboljšanja, in če vlada za enkrat ne bi dosegla ničesar drugega, kakor da je involoirala s tem seksualno vprašanje pri nas v splošnem, je že to lep in zdrav začetek.

Kako pa naj organiziramo uspešen boj proti nezdravim pojavom seksusa sploh — spada v drugo poglavje.

DR. VINKO GREGORIČ:

PROFILAKSA SPOLNIH BOLEZNI.*

Tesno zvezano z vprašanjem spolnih bolezni je vprašanje prostitucije. Akoravno ima zdravnik pri razgovoru o nevarnosti spolnih bolezni za človeštvo prvo besedo, so vendar tudi drugi stanovi poklicani, da izrečejo svoje mnenje, ker gre končno za enega najvažnejših socijalnih problemov. Za kako važno smatrajo to vprašanje, naj navedem dejstvo, da je bilo na mednarodnem kongresu za profilakso spolnih bolezni v Bruslju leta 1899. zastopanih 28 evropskih in izvenevropskih držav, poleg drugih znanstvenih kapacitet vseh panog človeške družbe. Tam so se tudi referati ločili, in so imeli zdravniki edino referat o vprašanju, kako omejiti to za vse človeštvo tako eminentno nevarnost spolnih bolezni, kazati na način prenosa in na najuspešnejši način zdravljenja. Socijalna stran, to je prostitucija vobče, naj bi pa bila odkazana zastopnikom drugih stanov, ki naj bi se pečali z ureditvijo človeške družbe, z vzgojo itd.

* Referat na vladni anketi o vprašanju prostitucije in spolnih bolezni 2. V. 1919.

Vsled tega sem stavil na seji slovenskega zdravniškega društva predlog, naj se skliče o priliki znane naredbe naše deželne vlade, da se v Sloveniji odpravijo tolerančne hiše, anketa zastopnikov raznih stanov, ker z odpravo tolerančnih hiš še prostitucija ni odpravljena, in tudi nevarnost razširjanja spolnih bolezni ne odstranjena. Kakor kaže že potek prvega sestanka te ankete, obeta biti razprava plodonosna za zdravje našega prebivalstva in želeti je le, da bi se tudi po drugih pokrajinah naše države vršila taka posvetovanja, ki bi končno potom posameznih delegatov po krajih določila skupne smernice boja proti prostituciji in spolnim boleznim. To bi bila zaokrožitev teh posameznih anket, toda ne konec, kajti skupni kongresi vsaj za našo državo bi se morali redno vršiti, ker prostitucije in spolnih bolezni ne bomo nikdar spravili s sveta. V Nemčiji imajo bojno društvo zoper spolne bolezni in redna zborovanja, na katerih se pregleda uspeh ali neuspeh posameznih ukrepov. Tako naj bi bilo tudi pri nas, saj so druge pokrajine v tem oziru še veliko bolj potrebne te socialne reforme kakor pa Slovenija, saj je nam svetovna vojna to človeško gorje tako neizrečeno pomnožila!

Zdravniški referat bi razdelil na 4 poglavja:

1. Socialna nevarnost sifilide.
2. Socialna nevarnost gonoreje.
3. V koliko provzroči prostitucija razširjevanje spolnih bolezni.
4. V koliko se tudi na drug način razširjajo spolne bolezni.

I. Socialna nevarnost sifilide.

Sifilis škoduje posamezniku, družini, potomstvu, človeštvu sploh vsled degeneracije.

Fournier navaja statistiko 4400 sifilitičnih bolnikov in konstatira, da je poleg kože največkrat v možganih in hrbtenu mozgu sedež pozne, takozvane terciarne sifilide. Med navedenimi 4400 bolniki se je pojavila 631 krat tabes (sušica hrbtne mozga), 758 krat pa afekcija možganov. Od 100 bolnikov cerebrarne sifilis jih ozdravi 22, 19 jih umrje kmalu, ostali ostanejo sicer pri življenju, a plačajo to z dosmrtnim hiranjem na duši in telesu. Družini škoduje sifilis ali direktno s prenosom bolezni, to je z infekcijo, ali vsled nastale needinosti družbinskega življenja in razporoke kot posledice vednih preprirov, ali pa vsed fizične degeneracije roditeljev. Fournier poudarja, da je vsaka 5. sifilitična ženska omožena, to se pravi, da je bila v zakonu inficirana, in da je v Parizu največkrat vzrok razporoke — spolna bolezen. Grozen je vpliv sifilide na splave, prezgodnje porode in mrtvo rojene otroke, na umrljivost otrok takoj po porodu, kakor tudi na poznejše hiranje otrok v obliki takozvane „sifilis tarda“, to je pozne sifilide. Zadnja točka, ki jo je navesti kot nevarnost za človeško družbo, je podedovana sifilitična degeneracija organizma sploh ali pa posameznih delov. Tako opazujemo vsled podedovane sifilis anomalije zob

in čeljusti, asimetrije lobanje in glave, bolezni hrbtenice, gluhonemost. Nastane vprašanje, kakšno bo potomstvo tako hereditarno-sifilitičnih staršev? Posledice sifilis se kažejo še v 3. in 4. kolenu. Končno omenja še Fournier, da je bila pri 11.000 sifilitičnih infekcija pri moških največkrat med 20. do 26. letom, pri ženskah med 18. in 21., torej ob času, ko ne vladata še pamet in trezno mišljenje. Kaj pa naj porečemo danes, ko so poklicali v vojake dečke s 17. letom, torej še otroke? Ali ni bila nevarnost nerazsodnosti v tem burnem času tisočkrat večja kakor poprej? Boj proti prostituciji kot najbolj nevarni razširjevalki spolne kuge ni opravičen samo glede na obiskovalce bordelov, da se ne okužijo, opravičen je istotako, če ne še bolj, v varstvo družine in potomstva.

II. Socijalna nevarnost gonoreje.

Ista nevarnost kakor pri sifilidi preti državi, družini in posamezniku tudi od strani infekcije z gonorejo. Neisser poudarja, da je gonoreja poleg ošpic najbolj razširjena ljudska bolezen. Pri ženskah se znaki akutne gonoreje lahko prezro in dotična ženska sploh ne misli, da je inficirana — kaj še le kronična gonoreja, ki sploh ne kaže nobenih znakov. V nemški armadi je obolelo v mirnem času za gonorejo 1.6 %, v belgijski 2.1 %, v francoski 2.8 % in v avstrijski 2.9%. — Pri civilnem prebivalstvu računajo na 8—10 %; pri tem številu je najbolj zastopano po navedeni statistiki dijaštvo. V socijalnem oziru je najbolj nevarna posledica gonoreje — sterilnost vsled obolenja ženskih in moških plodilnih organov, po Neisser-ju 50 % zakonov vsled tega brez otrok. Ena najbolj žalostnih posledic gonoreje je oslepelost novorojenčkov, ki so se inficirali pri porodu gonoroične matere. Prejšnja štatistika je bila v tem oziru zelo neugodna, izkazovala je do 60 % po azilih za slepce oskrbovanih otrok, ki so bili inficirani že ob rojstvu. Vsled spoznanja pravega vzroka je pa oslepelost vsled gonoreje izdatno padla.

III. V koliko provzročuje prostitucija razširjevanje spolnih bolezni.

Prostitucija pospešuje razširjevanje spolnih bolezni direktno in indirektno. Vsaka prostitutka je bila spolno bolna, in akoravno morebiti v danem momentu ne kaže nobenih patoloških znakov, je vendar lahko vir brezštevlnih infekcij. Da so bile vse prostitutke enkrat spolno bolne, oziroma inficirane, ni čuda, saj je bordel javen klozet. Indirektno pospešuje prostitucija spolne bolezni s tem, da daje priliko vzbujati po nepotrebnem strast, kateri podleže posebno še človek pod vplivom alkohola, ker izgubi obvlado nad seboj. Frekvenca bordelov je ob nočnem času največja.

Boj proti prostituciji se pa ne neha z odpravo tolerančnih hiš. Če bi ostalo samo pri tem, bi bilo bolje, da jih obdržimo ali pa še razširimo, da se

onemogoči tajna prostitucija, ki je za razširjevanje spolnih bolezni bolj nevarna kakor pa reglementirana. Ravno tako se ne doseže tega namena samo s policijskimi odredbami. To je eminentno socialno vprašanje, in sega od skrbstva za otroka skozi celo vrsto socialnih nalog do racionalne vzgoje v šolah. Z racionalnim kulturnim in socialnim delom se bo proti prostituciji in proti spolnim boleznim največ doseglo.

Naloga zdravnikov.

V boj proti spolnim boleznim poseže zdravniški stan na dvojni način. Profilaktično, da kaže na možnosti, kako se spolne bolezni prenašajo, in pa kurativno, da uči, kako se morajo te bolezni zdraviti, da puste najmanj posledic za pacientov zarod. Če vzamemo profilakso, pričnimo pri otroku. Otrok sifilitičnih staršev podeduje to bolezen in se rodi z znaki te bolezni na koži in sluznici v obliki mehurčkov ali majhnih poškodb. Tekočina teh znakov je silitična in provzroči pri vsakem človeku, če se prenese na še tako majhno ranitev, sifilitično infekcijo. Največkrat se prenese to bolezen na dojlje, ker brezvestni starši ali babica ne opozori na to grozno nevarnost, in puste, da sesa sifilitičen otrok zdravo dojiljo, jo poškoduje na bradavici in prenese z izcedkom ust bolezni. Gonorreja se isto tako prenese od bolne matere na oči novorojenčka, in od tega lahko tudi na druge otroke.

Dokazano je, da je kri sifilitika infekcijska. Kako lahko se z instrumenti prenese nekaj krvi na zdravega človeka; ako se le majhno rani, že zadostuje za infekcijo. Medicinska literatura nam navaja nebroj primerov prenosa sifilide v brivnicah, s kozarci in vilicami itd. v gostilnah, pri zdravniških operacijah na zdravnike in babice; kako lahko se bolezen prenese s poljubom.

Vzajemno z zdravniki je naloga merodajnih oblasti, da izdajo v to svrhu potrebne naredbe in skrbe za primeren pouk.

Za zdravljenje spolnih bolezni je treba za to strokovno izobraženih zdravnikov, ki sistematično deloma privatno, deloma v bolnišnicah ali ambulatorijih zdravijo bolnike. Oddelki za spolne bolezni v bolnišnicah se morajo razširiti in opremiti z ambulatorji v svrhu ambulatoričnega brezplačnega zdravljenja. Zdravniki bi morali voditi natančne zapisnike s podatki infekcije, zdravljenja, recidive in uspeha sistematičnega zdravljenja. S primernim poukom naj vpliva zdravnik tako na bolnika, da ni samo on poučen, ampak da razširja pridobljene nauke, kako da se je ravnati pri spolnih boleznih, kako se jih ubraniti, tudi med svojimi znanci.

PROSTITUCIJA — SOCIJALNO ZLO.

(Poročilo poverjenišтва za socialno skrb na 2. seji ankete o prostituciji 6. maja 1919.)

Že na prvem sestanku je poudarjal gospod primarij dr. Gregorič, da je prostitucija socialno zlo, ki ga je mogoče popolnoma zatreti le, če se dvigne gospodarski položaj najširših mas. Ravno iz nižin človeške družbe dobiva prostitucija vedno nove dotoke in mnogokrat je beda, ki požene dekleta k temu poslu. Pri moških pa vpliva prav močno to, da si v letih moči ne morejo zgraditi doma in iščejo uteho tam, kjer jim postane mnogokrat prokletstvo.

Prva in najglavnejša potreba v boju proti prostituciji in spolnim boleznim je, da dvignemo gospodarski položaj ljudstva. Ker pa se vrši ta i. prememba zelo počasi, zato je treba takoj storiti vse, kar lahko vsaj deloma omeji prostitucijo in s tem tudi spolne bolezni. Sredstva, ki bi vsaj v doglednem času nekoliko ublažila to silno socialno zlo, bi bila po mnenju poverjenišтва za socialno skrb sledeča:

1. Najostrejši boj alkoholu.
2. Ureditev stanovanjskega vprašanja.
3. Zaščita nezakonskih mater in otrok.
4. Smotrena telesna vzgoja.
5. Pouk o higijeni in spolnem življenju v srednjih šolah, obrtno-nadaljevalnih, kmetiških in gospodinjskih šolah. Materinstvo, očetovstvo.
6. Zahteva po enaki plači za žensko delo kakor za moško po vseh privatnih podjetjih, tovarnah itd.
7. Odprava ženske postrežbe po gostilnah in kavarnah.
8. Energično zatiranje takozvane „šundliterature“, stroga kontrola kinematografičnih predstav.
9. Boj proti razkošju pri ženstvu.

1. Najostrejši boj alkoholu.

V to je v prvi vrsti poklicana država, ker le s smotreno zakonodajo bo ta boj uspešen. Izdelati bi bilo v najkrajšem času tozadevni zakonski načrt, ki bi ga predložili ministrstvu za socialno politiko, da izposluje zanj zakonsko moč. Ko bi bil načrt izdelan, naj bi napravila naša protialkoholna zveza „Sveta vojska“ za ta načrt velikopotezno propagando po vsej državi. Gotovo je, da se bodo z vso močjo upirali zakonitim določbam protialkoholnega boja vsi, katerim je alkohol zlat vir dobičkov, in teh ni malo. Interesentje, da se pusti alkoholu prosto pot med ljudstvo, se ne bodo strašili največjih izdatkov in najbolj kričeče reklame, zato bo treba naporenega protidela.

Zakonski načrt naj bi obsegal: stroge kazni za pijance, stroge kazni za gostilničarje, ki dajejo alkohol že pijanim ljudem, kar najvišje ob-

davčenje alkoholnih pijač, staršem alkoholikom naj se odvzamejo otroci, zdravilišča za alkoholike, popolna prepoved točenja alkohola ob sobotah, nedeljah in praznikih, prepoved točenja žganja po trgovinah, stroge kazni za one, ki dajejo alkoholne pijače mladoletnim, kar največja omejitev gostilniških koncesij, podpiranje industrije, ki se peča s proizvodnjem nealkoholnih pijač, podpiranje protialkoholnih društev, prepoved prodaje alkohola v kantinah po vojašnicah in tvornicah, pouk v šoli o škodljivosti alkohola, pouk vojakov.

2. Ureditev stanovanjskega vprašanja.

Država naj izdatno podpira zadruge, ki se pečajo z zgradbo hiš za nepremožne sloje. Velika industrijska podjetja je treba z zakonitimi določbami prisiliti, da grade za svoje delavstvo zdrava, zračna in prostorna stanovanja. Uvede naj se institucija državnih stanovanjskih nadzornikov.

3. Zaščita nezakonskih mater in otrok.

Nepremožnim nezakonskim materam mora preskrbeti država za čas poroda in če je treba tudi za ves čas nosečnosti primerno zavetišče. Po porodu naj ostanejo v oskrbi tako dolgo, da dobe zopet primeren zaslužek. Očeta nezakonskega otroka je treba z zakonitimi določbami prisiliti, da pošteno skrbi za mater in otroka, za otroka tako dolgo, dokler nima utrjenega življenjskega stališča. Takozvane odpravnine naj bodo prenovedane, ker so običajno zelo nizke.

4. Smotrena telesna vzgoja.

Smotrena telesna vzgoja, h kateri spada predvsem gojitev zdravih športov v naravi, je najizdatnejši protiutež proti alkoholu in s tem posredno proti prostituciji in spolnim boleznim. Telesna vzgoja po angleškem in ameriškem načinu naj se uvede v vse šole, od ljudske do najvišje, za oba spola.

5. Pouk o higijeni.

Pouk o higijeni mora biti v vseh srednjih, obrtno-nadaljevalnih, kmetiških in gospodinjskih šolah obligaten in premišljeno urejen. Ta pouk bi dajal najlepšo priliko, da se svari mladino pred prostitucijo in se je pouči o spolnem življenju. V zadnjem letu teh šol naj bi se na kak način izvedla predavanja, ki bi dekletom pokazala materinstvo za njihov najnaravnejši in najlepši poklic, mladeničem pa očetovstvo.

6. Enaka plača ženskega dela z moškim.

Znano je, da so zlasti prodajalke, blagajničarke, kontoristinj one element, ki je prisiljen, da se udaja tajni prostituciji. Njihove plače postavljajo gospodarji nalašč tako nizko, da so primorane iskati si „postranskih dohodkov“, največkrat seveda pri gospodarju.

7. Odprava ženske postrežbe po gostilnah in kavarnah.

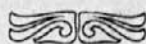
Ženske nastavljenke po gostilnah in kavarnah so mnogokrat v službi, ne da bi dobivale le vinarja plače od gospodarja. Navezane so zgolj na lupitnino. Da je ta čim višja, zato morajo izpolnjevati najnižkotnejše zahteve moških gostov.

8. Zatiranje šundliterature etc.

Največji krog bralcev takozvane šundliterature tvori mladina obojega spola. Kako si s takim čtivom okrepi mišljenje in čustvovanje, to je predobro znano. Z vsemi razpoložljivimi sredstvi mora zatreti država razširjenje take literature. Prav tako stroga mora biti tudi pri prodajalcih razglednic, ki spravljajo v svet zelo pogosto pornografične slike. Kinematografične predstave, kamor zahaja posebno rada mladina, naj bodo pod najstrožjo policijsko kontrolo.

9. Boj proti razkošju.

Ženstvo zapelje v to, da prodaja svoje telo, prav pogosto želja po luksurijoznih oblekah, po dragocenem nakitu. Proti temu seveda ne more nastopiti država neposredno, pač pa mnogo lahko napravita šola in dom. Država naj pa uvede visoko carino na uvoz luksurijoznih predmetov, če se pa producirajo doma, naj omejuje njihovo proizvodnjo.

Jadranska banka

Podružnica Ljubljana.

Delniška glavnica: K 30.000.000. Rezerve: nad K 10.000.000.

SPREJEMA: Vloge na knjižice. Vloge na tekoči in žiro račun proti najugodnejšemu obrestovanju.

KUPUJE IN PRODAJA: Devize, valute, vrednostne papirje itd.

ESKONTIRA: Menice, devize, vrednostne papirje itd.

IZDAJA: Čeke, nakaznice in akreditive na vsa tu- in inozemska mesta.

DAJE PREDUJME: na vrednostne papirje in na blago, ležeče v javnih skladiščih. Daje trgovske kredite pod najugodnejšimi pogoji.

PREVZEMA: Borzna naročila in jih izvršuje najkulantneje.

Centrala: Trst. — Podružnice: Dubrovnik, Dunaj, Kotor, Metković, Opatija, Spljet, Šibenik, Zader in ekspozitura Kranj.

Brzjavni naslov: Jadranska.

Telefon št. 257.

Propagandna brošura za mirovno konferenco!

Dr. Bogumil Vošnjak:

Poglavje o stari slovenski demokraciji

z epilogom dr. N. Županića. — Iz angleščine preložil ing. V. Zupanc. V Ljubljani 1919. Natisnila in založila „Zvezna tiskarna“ v Ljubljani. Cena 2 kroni.

Dr. Vošnjak, ki je živel ves čas vojske v inozemstvu, je informiral s tem spisom entento o našem koroškem vprašanju in pokazal, da smo bili Slovenci že od nekdaj demokratičen narod, ki si je sam volil svoje kneze. Brošuro razširjajte med ljudstvo, v vsako slovensko družino, v vsako slovensko hišo. Šole, društva i. dr., ki naroče več izvodov, dobe na vsakih 10 izvodov po 1 izvod brezplačno. Koroška je bila naša že od nekdaj in mora biti tudi v bodoče!

Priporočamo sledeče knjige:

Dr. Ivan Lah: „Dore“. Povest slovenskega dečka iz sedanje vojne. Vez. K 4.—.

Milan Pugelj: „Mimo ciljev“. Novele. Vez. K 5.—.

Cvetko Golar: „Kmečke povesti“. Sedem zanimivih povesti iz kmečkega življenja. Vez. K 5.—.

Fran Govekar: „Deseti brat“. Ljudska igra v 5 dejanjih. Broš. K 250.

Jakob Dolinar: „Iz devete dežele“. Predpustna igra o naprednem carju in parlamentu. Broš. K 1.—.

Anton Pesek: „Slepa ljubezen“. Ljudska igra s petjem v petih dejanjih. Broš. K 250.

A. Sirowija in A. F. Herd: „Nauk o serviranju“. Pomožna knjiga za praktični in teoretični pouk na nadaljevalnih šolah gostilničarske in hotelske obrti in za samouke. Vez. K 10.—.

Manica Komanova: „Šopek samotarke“. Zbirka novel. Cena broš. K 4.—, vez. K 5.—.

Azov in Teffi: „Humoreske“. Zbirka ruskih humoresk, satir in grotesk. Cena broš. K 4.—, vez. K 5.—.

Abditus: „Problemi malega naroda“. Cena K 2.—.

Kurentov album

Humor. almanah s slikami. K 450.

Ferdinand Seidl: „Rastlinstvo naših Alp“. Prispevek k spoznavanju slovenske zemlje. Vez. K 8.—.

J. Bezljaj: „Zbirka rudarskih in fužinarskih izrazov“, nabranih iz nemškočeškega montanističnega slovnika, ki ga je sestavil rudarski svetnik in ravnatelj Edvard Horovsky v Pragi. Broš. K 2.—.

Dr. Bogumil Vošnjak: „Poglavje o stari slovenski demokraciji“, z epilogom dr. N. Županića. Iz angleščine preložil ing. V. Zupanc. Broš. K 2.—.

Posiljamo te knjige našim naročnikom poštne prosto če se denar naprej pošlje. Povzetje stane 72 vinarjev in je torej najbolje, če pošljete denar za knjige naprej.

Naročite knjige, dobra knjiga je najboljši prijatelj! Pošljite denar in naznanite naslov, komu in katere knjige naj pošljemo.

Zvezna knjigarna v Ljubljani, Marijin trg št. 8.